

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Π.Μ.Σ.
«ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ»

**Διδασκαλία και Μάθηση της Εποχής του
Κυκλαδικού Πολιτισμού από μαθητές/τριες
της Γ΄ τάξης Δημοτικού:
Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Πακέτου**

Καρυώτου Ελένη

Βόλος

2009

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 7989/1
Ημερ. Εισ.: 19-01-2010
Δωρεά: Συγγραφέας
Ταξιθετικός Κωδικός: Δ
372.890 44
ΚΑΡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ε.Μ.Σ.

**«ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ»**

**«Διδασκαλία και Μάθηση της Εποχής του Κυκλαδικού Πολιτισμού
από μαθητές/τριες της Γ' τάξης Δημοτικού:
Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Πακέτου.»**

Καρυώτου Ελένη

Βόλος

2009

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Π.Μ.Σ.
«ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ»

«Διδασκαλία και Μάθηση της Εποχής του Κυκλαδικού Πολιτισμού
από μαθητές/τριες της Γ΄ τάξης Δημοτικού:
Ανάπτυξη Εκπαιδευτικού Πακέτου.»

Καρυώτου Ελένη

Βόλος

2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
1. Παιδαγωγικός Προβληματισμός.....	5
1.1 Μεθοδολογική Προσέγγιση της Ενότητας «Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός» από τα Α.Π.Σ / Δ.Ε.Π.Σ. και το Σχολικό Εγχειρίδιο Ιστορίας της Γ' τάξης Δημοτικού.....	5
1.2 Διδακτική Αξιοποίηση των Αρχαιολογικών Ευρημάτων.....	6
1.3 Ανάδειξη Αντιλήψεων και Δεξιοτήτων Μαθητών/τριών	8
2. Σκοποί και Στόχοι του Εκπαιδευτικού Πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός».....	9
3. Μεθοδολογική Προσέγγιση	10
4. Η Οργάνωση των Προϊστορικών Ευρημάτων και η Δομή του Εκπαιδευτικού Πακέτου	13
4.1 Δραστηριότητα με Κτερίσματα	13
4.2 Δραστηριότητα με Τοιχογραφίες	14
5. Τα Εκπαιδευτικά Εργαλεία του Πακέτου	14
5.1 Τέσσερις Κιβωτιόσχημους Τάφου	14
5.2 Φάκελο Εκπαιδευτικού	14
5.3 Φάκελο Δραστηριοτήτων	17
5.4 Τέσσερις Φακέλους Κυκλαδικών Τοιχογραφιών.....	18
6. Διδακτική Παρέμβαση	18
6.1 Δείγμα	19
6.2 Θέση στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα και Διάρκεια Παρέμβασης	19
6.3 Μαθησιακό Επίπεδο Μαθητριών στο Μάθημα της Ιστορίας	20
6.4 Διδακτική Διαδικασία	20
7. Αξιολόγηση	31

7.1 Μεθοδολογικά Εργαλεία	31
7.2 Αποτελέσματα	32
Συμπέρασμα	40

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Εκπαιδευτικό Πακέτο «Κυκλαδικός Πολιτισμός» έχει σχεδιαστεί για τη διδασκαλία της αντίστοιχης ενότητας στο μάθημα της Ιστορίας της Γ' τάξης δημοτικού. Αποτελεί μια εναλλακτική προσέγγιση της ενότητας μέσα από ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, ενεργό συμμετοχή και δραστηριοποίηση όλων των μαθητών/τριών με το εποπτικό υλικό του εκπαιδευτικού πακέτου. Οι μαθητές/τριες εισάγονται στην καθημερινή ζωή των Κυκλάδων της Εποχής του Χαλκού και στην επιστήμη της αρχαιολογίας, η οποία προσφέρει και τα μεθοδολογικά εργαλεία για την οικοδόμηση της καθημερινής ζωής των προϊστορικών χρόνων. Έτσι λοιπόν, οι μαθητές/τριες συμμετέχουν στην «αρχαιολογική ανασκαφή» κιβωτιόσχημων κυκλαδικών τάφων, και δωματίων από οικίες του κυκλαδικού οικισμού του Ακρωτηρίου. Τα αρχαιολογικά ευρήματα που ανακαλύπτουν, εξετάζουν και αποδελτιώνουν, είναι εικόνες τοιχογραφιών και εικόνες κυκλαδικών κτερισμάτων (πραγματικών διαστάσεων). Μέσα από την ενασχόληση και επεξεργασία των ευρημάτων οι μαθητές/τριες θα γνωρίσουν πτυχές της καθημερινής ζωής του κυκλαδικού πολιτισμού, μέσα από μια διαδικασία παρατήρησης, διατύπωσης ερωτημάτων, υποθέσεων και σχηματισμού συμπερασμάτων. Οι μαθητές/τριες οδηγούνται δηλαδή σε μια πορεία έρευνας κατά τη διάρκεια της οποίας μαθαίνουν να στηρίζονται στη δική τους σκέψη και τη δυνατότητα διεξαγωγής λογικών συμπερασμάτων βασισμένων στις παρατηρήσεις τους. Το μαθησιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο θα πραγματοποιηθούν οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου, στηρίζεται στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και στην αλλαγή του παραδοσιακού ρόλου του/της εκπαιδευτικού. Ο/η εκπαιδευτικός δεν είναι η αυθεντία που γνωρίζει τα γεγονότα και τα εξιστορεί, αλλά ο επόπτης και συντονιστής των ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων.

Η βασική ιδέα πάνω στην οποία στηρίχθηκε ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός», ήταν ότι όσο πιο άμεσα έρθουν σε επαφή οι μαθητές/τριες με το πρωτογενές υλικό και όσο περισσότερο προσπαθήσουν από μόνοι/ες τους να ανακαλύψουν τις διάφορες όψεις του κυκλαδικού πολιτισμού, τόσο πιο ευχάριστη, διασκεδαστική και κατανοητή, θα είναι η μαθησιακή εμπειρία τους.

1. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

1.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ «Ο ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ» ΑΠΟ ΤΑ Α.Π.Σ. / Δ.Ε.Π.Σ. ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. δε σημειώνεται καμία διδακτική προσέγγιση για το περιεχόμενο της συγκεκριμένης ενότητας. Το Α.Π.Σ. προτείνει μια σειρά ενδεικτικών δραστηριοτήτων μέσω των οποίων οι μαθητές/τριες *παρατηρούν, συγκρίνουν, συζητούν, συσχετίζουν, εντοπίζουν, περιγράφουν*. Στο τέλος δίνονται και τέσσερις διαθεματικές προτάσεις. Στο *Βιβλίο του Δασκάλου, Ιστορία Γ΄ Δημοτικού*, η συγγραφική ομάδα στις διδακτικές προτάσεις της προς τους/ τις εκπαιδευτικούς, σημειώνει ότι έχει ακολουθήσει έναν συνδυασμό των σύγχρονων και των παραδοσιακών διδακτικών προσεγγίσεων και «... αξιοποιεί τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τις ιστορικές πηγές, γραμματειακές και εικαστικές, την ομαδοσυνεργατική και ερευνητική διαδικασία, τη δηλωτική αλλά και τη διαδικαστική γνώση.» (Μαϊστρέλλης κ.α.: 2006).

Στο συγκεκριμένο σημείο θα πρέπει να υπογραμμίσουμε δυο πράγματα, τα οποία στη διδακτική πράξη και στο εγχειρίδιο του/της μαθητή/τριας είτε απουσιάζουν είτε δυσλειτουργούν. Αναφερόμαστε στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και στη διαθεματική προσέγγιση. Όσον αφορά το πρώτο, το Α.Π.Σ δεν κάνει καμία αναφορά, σε αντίθεση με το *Βιβλίο του Δασκάλου*, όπου ενώ τονίζεται ως μια από τις διδακτικές προσεγγίσεις που θα ακολουθηθεί, εντούτοις, στη διδακτική πράξη δεν υιοθετείται. Στις διδακτικές προτάσεις που δίνονται για την ενότητα «*Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός*» ακολουθείται μια παραδοσιακή (κατά το μεγαλύτερο μέρος της) διδακτική προσέγγιση με ερωταποκρίσεις και κατευθυνόμενο διάλογο του/της εκπαιδευτικού με την τάξη. Δε γίνεται καμία αναφορά σε οργάνωση της τάξης σε ομάδες ή την ανάθεση μιας εργασίας/ δραστηριότητες σε ομάδα.

Αναφορικά με τη διαθεματικότητα και τη διαθεματική προσέγγιση, αυτό που διακρίνει κανείς διαβάζοντας τις διδακτικές προτάσεις του Α.Π.Σ και της συγγραφικής ομάδας του σχολικού εγχειριδίου, είναι μια αγωνιώδης σύνδεση του ιστορικού περιεχομένου της ενότητας με γλωσσικές, εικαστικές και κινητικές δραστηριότητες σε τέτοιο βαθμό που πολλές φορές το ιστορικό περιεχόμενο επισκιάζεται. Χαρακτηριστικά, η άσκηση 1 και άσκηση 2 σελ. 43, η άσκηση 1 και άσκηση 2 σελ. 44 στο *Τετράδιο Εργασιών Ιστορίας*, ζητάνε από τους/τις μαθητές/τριες

να κάνουν αντιστοιχίσεις, να συμπληρώσουν με τις σωστές λέξεις τα κενά μιας παραγράφου, να φανταστούν τι θα έλεγε ένα ειδώλιο εάν ζωντάνευε. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι εικόνες των προϊστορικών ευρημάτων και το ιστορικό περιεχόμενο, βγαίνουν από το επίκεντρο και χρησιμοποιούνται υποστηρικτικά για την ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών. Η γραπτή έκφραση δεν αποτελεί το εργαλείο που θα τους/ τις βοηθήσει στην προσέγγιση και ενασχόλησή τους με το ιστορικό αντικείμενο, αλλά τον κύριο στόχο των ασκήσεων.

1.2 ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Μέσα στους γενικούς σκοπούς του μαθήματος της Ιστορίας των τριών ανώτερων τάξεων του δημοτικού, όπως παρουσιάζονται από το Α.Π.Σ. γίνεται αναφορά και στη διδακτική αξιοποίηση των πηγών. Συγκεκριμένα: οι μαθητές/τριες θα πρέπει «*Να εντοπίζουν, να επιλέγουν και να οργανώνουν απλές ιστορικές πληροφορίες μέσα από μια ποικιλία πηγών, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία ή άλλα μέσα για να ανακοινώνουν απλά ιστορικά θέματα.*». Επίσης, στο *Βιβλίο του Δασκάλου Γ' Δημοτικού*, σημειώνεται ότι «*..οι εικόνες και τα συνοδευτικά κείμενα αντιμετωπίζονται ως ιστορικές πηγές, γι' αυτό και συνοδεύονται με δραστηριότητες. Έτσι, δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να μνηθούν σ' ένα βαθμό στη αξιοποίηση των ιστορικών πηγών και να αρχίσουν να συνειδητοποιούν την αξία που έχουν αυτές για την άντληση ιστορικών πληροφοριών, την εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων και γενικά την κατανόηση του παρελθόντος.*».

Εντούτοις όμως, όπως προκύπτει μέσα από το ενδεικτικό διάγραμμα διδασκαλίας που προτείνεται στο *Βιβλίο του Δασκάλου*, η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών αποτελεί απλώς την αφορμή για τη μετέπειτα παραδοσιακή κειμενοκεντρική προσέγγιση του μαθήματος της ιστορίας. Χαρακτηριστικά, οι συγγραφείς σημειώνουν ότι «*παράλληλα με την παρουσίαση (εννοεί την αφήγηση του μαθήματος από τον/την εκπαιδευτικό) γίνεται και η επεξεργασία των παραθεμάτων και των εικόνων. [...] Εναλλακτική πρόταση: Μέσα από μια σύντομη αφορμή, που μπορεί να γίνει με τη βοήθεια κάποιας εικόνας ή ενός παραθέματος [...] αναδεικνύεται η δεσπόζουσα ιδέα του μαθήματος. Τώρα, τα παιδιά, με κεντρισμένη την περιέργεια και το ενδιαφέρον τους, προτρέπονται να μελετήσουν το εισαγωγικό κείμενο και να το αφηγηθούν με δικά τους λόγια στην τάξη.*».

Στην ενότητα «*Α. Ο Κυκλαδικός Πολιτισμός*» στο βιβλίο του μαθητή, οι εικόνες που χρησιμοποιούνται ως ιστορικές πηγές είναι:

- 3 εικόνες τοιχογραφιών
- 4 εικόνες ειδωλίων
- 2 εικόνες εργαλείων
- 2 εικόνες αγγείων
- 1 εικόνα οικίας

Οι εικόνες συνοδεύονται από επεξηγηματικές λεζάντες. Ορισμένες συνοδεύονται και από λογοτεχνικά κείμενα και ποιήματα σε μια προσπάθεια διαθεματικής προσέγγισης. Συγκεκριμένα, οι εικόνες των ειδωλίων συνοδεύονται με αποσπάσματα από το βιβλίο του Γιαλουράκη, *Τα κυκλαδικά ειδώλια ζωντανεύουν*, όπου τα ειδώλια σε πρώτο πρόσωπο παρουσιάζουν τον εαυτό τους. Στις εικόνες των τοιχογραφιών τα συνοδευτικά κείμενα, αποσπάσματα από το βιβλίο του Τζώρτζογλου, *Όταν οργίζεται η γη*, έχουν περιγραφικό χαρακτήρα. Ενώ την εικόνα τηγανόσχημου σκεύους με εγχάρκτη διακόσμηση караβιού, συνοδεύουν στοίχοι από *Το Τρελοβάπορο* του Ελύτη.

Παρόλο λοιπόν, που στο βιβλίο του μαθητή ο αριθμός των εικόνων, καθώς και το μέγεθός τους είναι ικανοποιητικό για την προσέγγιση του κυκλαδικού πολιτισμού μέσα από την παρατήρηση των προϊστορικών ευρημάτων, ωστόσο, στη διδακτική πράξη η αξιοποίηση των πηγών παραγκωνίζεται από τη διαθεματικότητα και την παράλληλη ικανοποίηση των στόχων του μαθήματος της γλώσσας και της λογοτεχνίας. Ο τρόπος με τον οποίο επιχειρείται η διαθεματική προσέγγιση δεν επιτρέπει την ικανοποίηση συγκεκριμένων στόχων του μαθήματος της ιστορίας που αφορούν την ενασχόληση των μαθητών/τριών με τις πηγές για την προσέγγιση της ιστορικής γνώσης. Οι εικόνες των προϊστορικών ευρημάτων στη διδακτική πράξη, περιορίζονται μόνο στο επίπεδο της εικονογράφησης της ενότητας, αποτελούν δηλαδή απλώς τις εικόνες που συνοδεύουν το κείμενο του μαθήματος. Οι γνώσεις των μαθητών/τριών δεν προέρχονται από την επεξεργασία των πηγών, αλλά από το κείμενο του μαθήματος, το οποίο ή θα τους/τις το έχει αφηγηθεί ο/η εκπαιδευτικός ή θα το έχουν διαβάσει. Η ενασχόληση με τις εικόνες γίνεται συμπληρωματικά για την επαλήθευση, επιβεβαίωση των όσων ακούσανε ή διαβάσανε από το κείμενο του βιβλίου. Μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να προτρέψει τους/τις μαθητές/τριες να παρατηρήσουν κάποια εικόνα πριν ασχοληθούν με το κείμενο του βιβλίου, αλλά αυτό γίνεται απλώς και μόνο για αφόρμηση, να κεντρίσει το ενδιαφέρον τους/τις για τη μετέπειτα αφήγηση ή ανάγνωση του κειμένου, και όχι για την άντληση ιστορικών πληροφοριών.

Έτσι λοιπόν, παρά το γεγονός ότι γίνεται αναφορά τόσο στο Α.Π.Σ. όσο και στο *Βιβλίο του Δασκάλου* για αξιοποίηση των πηγών στο μάθημα της ιστορίας, στη διδακτική πράξη ωστόσο, αυτό που εξακολουθεί να ισχύει είναι η παραδοσιακή κειμενοκεντρική προσέγγιση της ιστορίας, με την αφήγηση ως το κυριότερο μέσο διδασκαλίας.

1.3 ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ

Για την ανάδειξη των αντιλήψεων των μαθητών/τριων όσον αφορά τον Κυκλαδικό Πολιτισμό, καθώς και τις δεξιότητές τους για παρατήρηση, συλλογή δεδομένων, αξιολόγησή τους και διεξαγωγή συμπερασμάτων, χρησιμοποιήθηκε ένα **Αρχικό Ερωτηματολόγιο** (Παράρτημα i). Η διάρθρωση του ερωτηματολογίου αποτελείται από οχτώ ερωτήσεις οργανωμένες πάνω σε τέσσερις άξονες που αποσκοπούν στον εντοπισμό:

- του βαθμού κατανόησης των βασικών εννοιών *Χαλκός, Κυκλαδικός Πολιτισμός, Κυκλάδες, Εποχή Χαλκού*.
- των δεξιοτήτων παρατήρησης, συλλογής πληροφοριών, επεξεργασίας τους και εξαγωγής συμπερασμάτων βάσει αυτών.
- των γνώσεων σχετικά με τα βασικά χαρακτηριστικά της καθημερινής ζωής των ανθρώπων στις Κυκλάδες την Εποχή του Χαλκού.
- της στάση των μαθητριών για το μάθημα της ιστορίας.

Από την επεξεργασία των δεδομένων του αρχικού ερωτηματολογίου, φάνηκε ότι οι μαθήτριες δε διέθεταν κάποιο γνωστικό υπόβαθρο, προϋπάρχουσες γνώσεις σχετικά με τις έννοιες *χαλκός, Εποχή Χαλκού, Κυκλαδικός Πολιτισμός, Κυκλάδες*, καθώς οι απαντήσεις τους ήταν είτε ασυνάρτητες ή *δε γνωρίζω* Μόνο στο γεωγραφικό όρο *Κυκλάδες*, οι τρεις από τις επτά μαθήτριες αναγνώρισαν ότι πρόκειται για νησί. Εντοπίσαμε επίσης, αδυναμία των μαθητριών στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης, συλλογής δεδομένων και αξιοποίησή τους για τη διεξαγωγή υποθέσεων και συμπερασμάτων: στις απαντήσεις τους για το τι νομίζουν ότι δείχνει η εικόνα του ερωτηματολογίου, καμία μαθήτρια δεν εντόπισε και αξιοποίησε τις πληροφορίες που έδιναν τα ευρήματα της εικόνας. Δυσκολία τέλος, αντιμετώπισαν οι μαθήτριες να αναφέρουν τα βασικά χαρακτηριστικά του Κυκλαδικού Πολιτισμού, καθώς φάνηκε πως δε διέθεταν το κατάλληλο γνωστικό υπόβαθρο (οι απαντήσεις όλων των μαθητριών ήταν *δε γνωρίζω*). Όσον αφορά τη

στάση τους σχετικά με το μάθημα της ιστορίας, ήταν θετική, καθώς το είχαν συνδέσει με την αφήγηση (από την εκπαιδευτικό) ωραίων ιστοριών για τους Θεούς και τους Ήρωες.

2. ΣΚΟΠΟΙ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ «ΚΥΚΛΑΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Βασικός σκοπός του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός» είναι η προσέγγιση της γνώσης από τους/τις μαθητές/τριες με ενεργητικό τρόπο, μέσω της ενασχόλησής τους με ένα σημαντικό πρωτογενές υλικό. Να μπορέσουν να γνωρίσουν την καθημερινή ζωή στις Κυκλάδες της εποχής του χαλκού μέσα από εικόνες αυθεντικών ευρημάτων του υλικού πολιτισμού. Ειδικότερα, με τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου επιδιώκεται οι μαθητές/τριες να προβληματιστούν και να αναπτύξουν δεξιότητες διερεύνησης και κριτικής προσέγγισης μέσω της παρατήρησης, της σύγκρισης και της ανακάλυψης.

Ασφαλώς, το εκπαιδευτικό πακέτο σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε ακολουθώντας τους βασικούς σκοπούς του μαθήματος της Ιστορίας στις τρεις μεγαλύτερες τάξεις του δημοτικού όπως αυτοί παρουσιάζονται στο Α.Π.Σ. δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα (όπως φάνηκε και παραπάνω) στην ανάπτυξη δεξιοτήτων.

Έτσι λοιπόν, οι μαθητές/τριες θα είναι σε θέση:

- Να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν διάφορα προϊστορικά αντικείμενα.
- Να εντοπίζουν, να επιλέγουν και να οργανώνουν απλές προϊστορικές πληροφορίες μέσα από μια ποικιλία πηγών (αρχαιολογικών ευρημάτων), για να ανακοινώνουν απλά προϊστορικά θέματα.
- Να εξοικειωθούν με την ορολογία της ιστορικής επιστήμης (επιστήμης της αρχαιολογίας) και να αποκτήσουν το αναγκαίο λεξιλόγιο.

Οι επιμέρους στόχοι του Α.Π.Σ. που επιδιώκει να ικανοποιήσει το Εκπαιδευτικό Πακέτο είναι:

- Οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τον τρόπο καθημερινής ζωής των ανθρώπων που ζούσαν στις Κυκλάδες.
- Να γνωρίσουν την Κυκλαδική τέχνη [...]
- Να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά στοιχεία της κυκλαδικής τέχνης.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η δομή και ο τρόπος με τον οποίο είναι οργανωμένο το υλικό του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός» στηρίζονται στις σύγχρονες εποικοδομηστικές προσεγγίσεις της μάθησης. Προτείνουμε μια εναλλακτική διδακτική μέθοδο, η οποία εγκαταλείπει την αφήγηση και το μετωπικό μοντέλο διδασκαλίας και υιοθετεί την ενεργό συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών μέσα από ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες ανακάλυψης της γνώσης.

Οι μαθησιακές δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου βασίζονται σε δυο κυρίως εποικοδομηστικές προσεγγίσεις:

- το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο μάθησης
- το ερευνητικό μοντέλο μάθησης (Activity Theory)

Σύμφωνα με την πρώτη προσέγγιση, η έρευνα έχει δείξει ότι όταν οι μαθητές/τριες εργάζονται σε ομάδες μεικτού μαθησιακού επιπέδου, τα μαθησιακά αποτελέσματα είναι υψηλότερα συγκριτικά με το αν εργάζονταν ατομικά στην παραδοσιακή μετωπική διδασκαλία (Cohen: 1994). Άλλωστε, Η κατασκευή νοημάτων, σπάνια μπορεί να επιτευχθεί σε ατομική βάση. Εκ φύσεως έχουμε μια τάση να μοιραζόμαστε τις έννοιες με τα υπόλοιπα άτομα, γι' αυτό και η κατασκευή νοημάτων είναι πιθανότερο να προκύψει από συζητήσεις, παρά από μετωπική διδασκαλία. Είναι δηλαδή, μια διαδικασία διαπραγμάτευσης μεταξύ των συμμετεχόντων μέσω διαλόγου και συζήτησης (Jonassen: 2003). Η δημιουργία ενός ομαδοσυνεργατικού μαθησιακού περιβάλλοντος στο μάθημα της ιστορίας, αποτελεί μια από τις κυρίαρχες επιδιώξεις και προτάσεις της σύγχρονης διδακτικής της ιστορίας (TCI: 2002, Randall: 1996). Ένα «εργαστηριακού» τύπου μάθημα στην ιστορία, ωθεί και προτρέπει τους/τις μαθητές/τριες να αναζητούν μαθησιακές προκλήσεις, να βοηθούν τους/τις συμμαθητρίες τους, αλλά και να ζητούν βοήθεια και καθοδήγηση, όπου κρίνουν ότι τη χρειάζονται από τον/την εκπαιδευτικό, σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι σε ένα παραδοσιακού τύπου μάθημα (Schuster: 2008). Μέσα λοιπόν σε ένα μαθητο-κεντρικό περιβάλλον μάθησης, όπου η γνώση προσεγγίζεται με ομαδοσυνεργατικό τρόπο, οι μαθητές/τριες έχουν τη δυνατότητα να ρυθμίζουν μόνοι/ες τους τη μάθησή τους, εφόσον εκείνοι/ες

είναι οι ενεργοί/ες συμμετέχοντες/ούσες της μαθησιακής διαδικασίας (Simons: 1993).

Σύμφωνα με τη δεύτερη προσέγγιση η συνειδητή μάθηση και η έρευνα είναι αλληλένδετες και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους (δεν μπορούμε να ερευνήσουμε δίχως σκέψη και δε μπορούμε να συλλογιστούμε δίχως έρευνα). Έτσι λοιπόν, για να σκεφτούμε και να μάθουμε είναι απαραίτητο να ερευνήσουμε. Σε αντίθεση με τις γνωστικές θεωρίες, το ερευνητικό μοντέλο μάθησης δεν επικεντρώνεται στις γνωστικές καταστάσεις, αλλά στις δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται οι μαθητές/τριες, στη φύση των εργαλείων που χρησιμοποιούν και στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις (Jonassen: 2003, Jonassen 2000).

Μέσα λοιπόν σε ένα τέτοιο μαθησιακό περιβάλλον οι μαθητές/τριες οδηγούνται να ανακαλύψουν μόνοι τους κάτι που είναι νέο για τους ίδιους/ίδιες μέσα από διαδικασίες όπως ο εντοπισμός προβληματικών καταστάσεων, η παρατήρηση και συλλογή δεδομένων, η επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν, η διατύπωση υποθέσεων μέσα από συζήτηση και ο έλεγχος των υποθέσεων για τη διατύπωση των προτάσεων που δίνουν απάντηση στο πρόβλημα (Land & Hannafin: 2000). Η διαδικασία έρευνας λοιπόν στην οποία συμμετέχουν οι μαθητές/τριες, θα μπορούσε να ονομαστεί και διαδικασία επίλυσης προβλήματος, που στη συγκεκριμένη περίπτωση του εκπαιδευτικού πακέτου είναι οι δραστηριότητες και οι εργασίες που περιέχουν οι φάκελοι. Για την πραγματοποίησή τους, το υλικό που έχουν οι μαθητές/τριες στη διάθεσή τους για τη συλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών είναι οι εικόνες των αρχαιολογικών ευρημάτων, οι κάρτες με τις αρχαιολογικές πληροφορίες οι κάρτες καταγραφής, το τετράδιο σημειώσεων και οι μπλε κάρτες.

Προσπαθήσαμε δηλαδή, να δημιουργήσουμε ένα μαθησιακό περιβάλλον, πλούσιο σε εκπαιδευτικά εργαλεία, έτσι ώστε οι μαθητές/τριες να συμμετέχουν στη διαδικασία της μάθησης με όλες σχεδόν τις αισθήσεις τους και με πλήρη ελευθερία κινήσεων. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Dewey: «Οι περίοδοι πραγματικής διανοητικής λειτουργίας έρχονται μόνο μετά από καιρούς έντονης δράσης και χρησιμεύουν για να οργανώσουν και να κατατάξουν όσα αποκτήθηκαν αυτήν την προηγούμενη περίοδο, όταν, παράλληλα με το μυαλό, χρησιμοποιούνταν τα χέρια (Dewey: 1980).

Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο κεντρικός άξονας πάνω στον οποίο στηρίζονται οι δραστηριότητες και εργασίες του εκπαιδευτικού

πακέτου είναι οι εικόνες των κτερισμάτων και οι τοιχογραφίες. Αυτές αποτελούν το κύριο μαθησιακό εργαλείο το οποίο οι μαθητές/τριες θα επεξεργαστούν για να λύσουν απορίες και να ανακαλύψουν τη νέα ιστορική γνώση. Μέσα στο πλαίσιο που έχει θέσει ο Dewey: σε αντίθεση με την έτοιμη γνώση και τις απόλυτες αλήθειες που προσφέρουν τα σχολικά εγχειρίδια και αποτελούν το τέλος κάθε έρευνας (καθώς γίνονται δεκτές ως αδιαμφισβήτητες αλήθειες), η χρήση της επιστημονικής μεθόδου μέσα στην τάξη, μπορεί να λειτουργήσει ως ένα σχέδιο δυναμικής εξερεύνησης των ικανοτήτων που βρίσκονται μέσα στην εμπειρία. Ασφαλώς, «η σημασία της έμφασης που δίνουμε στην επιστημονική μέθοδο έχει μικρή μόνο σχέση με τις ειδικές τεχνικές. Σημαίνει ότι η επιστημονική μέθοδος είναι το μόνο αυθεντικό μέσο στη διάθεσή μας για να συλλάβουμε το νόημα των καθημερινών μας εμπειριών [...]. Σημαίνει ότι η επιστημονική μέθοδος μας παρέχει ένα σχέδιο του τρόπου με τον οποίο [...] οι εμπειρίες μας χρησιμοποιούνται ως οδηγοί. Γιατί, καμιά εμπειρία δεν έχει διδακτική αξία αν δεν τείνει ταυτόχρονα προς την αφομοίωση νέων γεγονότων κι απόκτηση νέων ιδεών και προς την καλύτερη και πιο μελετημένη οργάνωσή τους.» (Dewey: 1980). Μέσα σ' αυτό το πνεύμα, η επιστήμη της Διδακτικής έχει τονίσει το σημαντικό ρόλο που κατέχει η αξιοποίηση των ιστορικών πηγών στη διδασκαλία της ιστορίας (Barton: 2002, Durbin et al.:1990, Fresch: 2001, Lee:2004, Plane: 2001, Ανδρέου: 1996, Αβδελά: 1998). Οι Levstic και Barton προτρέπουν για μια τάξη ιστορίας, όπου οι μαθητές/τριες ενεργά θα κάνουν ιστορία (*do history*): θα διατυπώνουν ερωτήσεις, θα συγκεντρώνουν πληροφορίες και δεδομένα από τις πηγές που έχουν στη διάθεσή τους, θα τα οργανώνουν και θα τα ερμηνεύουν για να μοιραστούν κατόπιν τα συμπεράσματά τους με συμμαθητές τους ή σε συγκεκριμένο ακροατήριο (Barton: 2001). Οι αποδείξεις από τα αντικείμενα του υλικού πολιτισμού μιας συγκεκριμένης κοινωνίας ή εποχής, παρέχουν μια βαθύτερη κατανόηση της αλλαγής, της πορείας των ανθρώπων στο χώρο και το χρόνο, βοηθώντας τη μνήμη. Η επιλεκτική χρήση πηγών και εμπειριών μπορούν να οδηγήσουν τους/τις μαθητές/τριες στο σχηματισμό ουσιαστικότερων νοημάτων της φύσης των ιστορικών γεγονότων (Randall: 1996).

Ασφαλώς, μέσα στο συγκεκριμένο μαθησιακό περιβάλλον ομαδοσυνεργατικότητας και ερευνητικών διαδικασιών από τη μεριά των μαθητών/τριών, ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού αλλάζει. Γίνεται ο συντονιστής των ομάδων, το άτομο στο οποίο οι μαθητές/τριες μπορούν να στραφούν για

βοήθεια, συμπληρωματικές εξηγήσεις και καθοδήγηση. Ο/Η ίδιος/α εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει στις ενέργειες των μαθητών/τριών διορθώνοντας το «λάθος». Επιβλέπει και επισημαίνει στους/στις μαθητές/τριες τα σημεία τα οποία θα πρέπει να τα ξαναδούν, να τα ξανασυζητήσουν, να ελέγξουν τα συμπεράσματά τους, και ίσως να τους/τις προτείνει ένα διαφορετικό τρόπο προσέγγισης. Πρόκειται δηλαδή για μια διαδικασία συνεργασίας και όχι υπαγόρευσης έτοιμης γνώσης (Dewey: 1980). Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματοποίηση των στόχων του εκπαιδευτικού πακέτου ο/η εκπαιδευτικός να προάγει την αυτενέργεια των μαθητών/τριών και να παρεμβαίνει όπου και όταν χρειάζεται για καθοδήγηση και βοήθεια.

4. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ

Η δομή των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός» στηρίζεται στον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκαν και προσεγγίζονται τα προϊστορικά ευρήματα του Κυκλαδικού Πολιτισμού. Πρόκειται δηλαδή, για εικόνες πρωτογενών προϊστορικών πηγών, οι οποίες είναι οργανωμένες σε δυο βασικές κατηγορίες:

- Κτερίσματα
- Τοιχογραφίες

Αυτές οι κατηγορίες αποτελούν και τους δύο βασικούς άξονες πάνω στους οποίους σχεδιάστηκαν οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου. Έτσι λοιπόν, στον ένα άξονα είναι οι δραστηριότητες με τα Κτερίσματα και στον άλλο άξονα οι δραστηριότητες με τις Τοιχογραφίες.

4.1. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΚΤΕΡΙΣΜΑΤΑ

Η βασική ιδέα πάνω στην οποία στηρίχθηκαν και αναπτύχθηκαν οι συγκεκριμένες δραστηριότητες είναι η έννοια *κτηρίσματα* και ο τρόπος με τον οποίο μέσα από τα ταφικά έθιμα και συνήθειες μπορούμε να πάρουμε πληροφορίες για τον υλικό πολιτισμό των Κυκλάδων την εποχή του χαλκού. Οι εικόνες των κτερισμάτων που

χρησιμοποιούνται στις δραστηριότητες είναι οργανωμένες σε τέσσερις ομάδες/κατηγορίες:

- ειδώλια
- αγγεία / σκεύη
- εργαλεία
- κοσμήματα

Οι τέσσερις κατηγορίες είναι χαρακτηριστικές του υλικού πολιτισμού των Κυκλάδων. Επιχειρείται οι μαθητές/τριες μέσα από τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος να γνωρίσουν τον Κυκλαδικό Πολιτισμό.

4.2. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

Οι τοιχογραφίες του οικισμού του Ακρωτηρίου της Θήρας αποτελούν προϊστορικές πηγές πλούσιες σε πληροφορίες για τον τρόπο ζωής των κυκλαδιτών, ενώ συγχρόνως είναι ελκυστικές και εύκολες στην επεξεργασία τους από τους/τις μαθητές/τριες. Παράλληλα με τις τοιχογραφίες οι μαθητές/τριες εξοικειώνονται στην αναγνώριση και χρήση της κάτοψης ενός αρχαιολογικού χώρου.

5. ΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΚΕΤΟΥ

Το Εκπαιδευτικό Πακέτο περιέχει:

5.1. ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΚΙΒΩΤΙΟΣΧΗΜΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ

Οι διαστάσεις των τάφων είναι πραγματικές, πράγμα το οποίο τονίζεται και κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας. Μέσα στους τάφους τοποθετούνται τα κτερίσματα. Οι τάφοι παρουσιάζονται στους/στις μαθητές/τριες κλειστοί με τα κτερίσματά τους μόνο μέσα.

5.2. ΦΑΚΕΛΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ο οποίος περιέχει:

Εικόνες Κτερισμάτων και Κάρτες των Κτερισμάτων

κάθε τάφου. Οι εικόνες των κτερισμάτων αποτελούν το ιδιαίτερο στοιχείο του εκπαιδευτικού πακέτου. Εφόσον δεν ήταν εφικτό να έχουμε στη διάθεσή μας

αντίγραφα όλων αυτών των προϊστορικών αντικειμένων που χρησιμοποιούνται στο εκπαιδευτικό πακέτο, επιλέξαμε κάτι που να είναι όσο το δυνατόν πιο κοντά στις τρεις διαστάσεις των πραγματικών αντικειμένων και αντιπροσωπευτικά του υλικού πολιτισμού των Κυκλάδων της εποχής του χαλκού (Randall: 1996). Με τις συγκεκριμένες εικόνες προσπαθήσαμε να δώσουμε τις δυο πραγματικές διαστάσεις (ύψος, πλάτος) και να αποδώσουμε, όσο είναι δυνατό το σχήμα τους. Οι εικόνες των κτερισμάτων είναι κομμένες στο περίγραμμα των αντικειμένων, έτσι ώστε να φαίνονται πιο εντυπωσιακές και αληθοφανείς. Σκοπός μας είναι να κάνουμε τους/τις μαθητές/τριες να αισθάνονται ότι ασχολούνται περισσότερο με αντικείμενα παρά με τις εικόνες αυτών των αντικειμένων. Είναι σημαντικό να μπορούν να πιάσουν την πλαστικοποιημένη εικόνα ενός κτερίσματος και να περιεργαστούν το σχήμα του ή ακόμη να συνειδητοποιήσουν ότι αυτό είναι το πραγματικό του ύψος. Σε αντίθεση με το σχολικό εγχειρίδιο, οι προϊστορικές πηγές δεν λειτουργούν ως η αφορμή ή η συνοδευτική εικονογράφηση του κειμένου – της έτοιμης ιστορικής γνώσης – του εκάστοτε μαθήματος. Αποτελούν το υλικό εκείνο που οι μαθητές/τριες θα επεξεργαστούν προκειμένου να ανακαλύψουν από μόνοι/ες τους τις πληροφορίες και τα δεδομένα που θα τους οδηγήσουν στην ιστορική γνώση (Leibowitz: 2006).

Οι κάρτες των κτερισμάτων περιέχουν αρχαιολογικές πληροφορίες για τα κτερίσματα, όπως την ονομασία τους, το μέρος όπου βρέθηκαν, την εποχή στην οποία ανήκουν, τη χρήση τους. Οι μαθητές/τριες θα πρέπει να δέσουν την κάθε κάρτα στο αντίστοιχο κτερίσμα το οποίο περιγράφει.

Κάρτες Καταγραφής

των κτερισμάτων. Δίνονται στους μαθητές/τριες μετά τις εισαγωγικές δραστηριότητες γνωριμίας με το υλικό του εκπαιδευτικού πακέτου. Οι κάρτες Καταγραφής έχουν δύο πλευρές. Η μια πλευρά συμπληρώνεται από τους/τις μαθητές/τριες πριν διαβάσουν τις κάρτες των κτερισμάτων με τις αρχαιολογικές πληροφορίες. Η άλλη πλευρά συμπληρώνεται μετά την αντιστοίχιση των καρτών με τα κτερίσματά τους. Με τις κάρτες καταγραφής οι μαθητές/τριες μπαίνουν σε μια διαδικασία κατευθυνόμενης παρατήρησης των προϊστορικών ευρημάτων και κατευθυνόμενης συλλογής των κατάλληλων πληροφοριών (Morris: 2006).

Μπλε Κάρτες

Συμπληρώνονται εφόσον έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία της καταγραφής και παρουσίασης των κτερισμάτων από τις ομάδες, καθώς και κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων με τις τοιχογραφίες. Με τις μπλε κάρτες προσεγγίζονται τέσσερις

βασικές πτυχές του κυκλαδικού πολιτισμού: η κατοικία, η οικονομία, η τέχνη και τέλος η ενδυμασία, τα κοσμήματα και ο καλλωπισμός. Υπάρχουν τέσσερις μπλε κάρτες, μια για κάθε όψη του κυκλαδικού πολιτισμού. Οι συγκεκριμένες κάρτες εξυπηρετούν στην επανατροφοδότηση των μαθητών/τριών σχετικά με ότι έχουν μάθει από την επεξεργασία και αποδελτίωση των κτερισμάτων. Οδηγούνται σε μια πιο σύνθετη διαδικασία σκέψης η οποία απαιτεί να συνδυάσουν τις επιμέρους πληροφορίες που έχουν συλλέξει από τις τέσσερις κατηγορίες κτερισμάτων και τις τοιχογραφίες και να τις εντάξουν σε ένα γενικότερο πλαίσιο. Στην κάρτα της κατοικίας θα πρέπει να σημειώσουν οποιοσδήποτε πληροφορίες έχουν συλλέξει σχετικά για τα κτίρια, τα σκεύη και τα έπιπλα. Στην κάρτα της οικονομίας θα πρέπει να συμπληρώσουν έξι βασικά επαγγέλματα – ασχολίες στα οποία στηρίζονταν η κυκλαδική οικονομία (εμπόριο, γεωργία, κτηνοτροφία, ψάρεμα, αγγειοπλαστική, μεταλλουργία), καθώς και τις προϊστορικές πηγές από τις οποίες πήραν τις πληροφορίες. Στην κάρτα της τέχνης να σημειώσουν τις τρεις βασικές μορφές τέχνης που αναπτύχθηκαν στον Κυκλαδικό Πολιτισμό (Αγγειοπλαστική, Ειδωλοπλαστική, Ζωγραφική), καθώς και τα προϊστορικά ευρήματα που το επιβεβαιώνουν. Στην Κάρτα ενδυμασία – κοσμήματα – καλλωπισμός, θα πρέπει να σημειώσουν τις πληροφορίες που συνέλεξαν για κάθε μια κατηγορία, καθώς και τις προϊστορικές πηγές που χρησιμοποίησαν.

Κενές Πλαστικοποιημένες Ετικέτες Παρουσίασης.

Οι συγκεκριμένες ετικέτες χρησιμοποιούνται στη διαδικασία της παρουσίασης. Πάνω σε κάθε ετικέτα σημειώνεται με μαρκαδόρο η κατηγορία των κτερισμάτων. Οι κατηγορίες των κτερισμάτων είναι: ειδώλια, αγγεία, εργαλεία, κοσμήματα. Τις ετικέτες ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τις κολλήσει πάνω στον πίνακα, σε χαρτί του μέτρου, στο φελλοπίνακα ή σε έναν τοίχο της τάξης. Κάτω από κάθε ετικέτα οι ομάδες κολλάνε τα κτερίσματά τους και τα παρουσιάζουν στις υπόλοιπες ομάδες.

Αναμνηστικό Φάκελο

συμμετοχής των μαθητών/τριών στις δραστηριότητες του Εκπαιδευτικού Πακέτου ο οποίος περιλαμβάνει:

- Βεβαίωση Συμμετοχής
- Εικόνες Προϊστορικών Κυκλαδικών Ευρημάτων
- Κάρτα με τη Λίστα των ευρημάτων του πακέτου
- Χάρτη των Κυκλάδων
- Κάτοψη οικισμού Ακρωτηρίου Θήρας

- Κάτοψη κυκλαδικού νεκροταφείου εποχής χαλκού

-Ερωτηματολόγιο

Ο συγκεκριμένος φάκελος λειτουργεί σε δυο επίπεδα: της αξιολόγησης και της επιβράβευσης. Με το ερωτηματολόγιο αξιολογούνται οι μαθητές/τριες και το μαθησιακό αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου, αλλά και οι ίδιοι/ες οι μαθητές/τριες έχουν την ευκαιρία να αξιολογήσουν και να εκφράσουν τη γνώμη τους για το εκπαιδευτικό πακέτο. Με τη Βεβαίωση Συμμετοχής, τις εικόνες των προϊστορικών ευρημάτων, τις κατόψεις και τους χάρτες, κατά κάποιο τρόπο οι μαθητές/τριες «επιβραβεύονται» κρατώντας ένα αναμνηστικό της εφαρμογής του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός» στην ευέλικτη ζώνη.

5.3. ΦΑΚΕΛΟ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Ο Φάκελος Δραστηριοτήτων προορίζεται και χρησιμοποιείται από τους μαθητές/τριες και περιέχει:

Ένα διπλό πλαστικοποιημένο **Χάρτη της Ελλάδα και των Κυκλάδων**.

Πάνω στο χάρτη οι μαθητές/τριες βρίσκουν που είναι οι Κυκλάδες και σημειώνουν τα νησιά όπου βρέθηκαν τα προϊστορικά κτερίσματα.

Τρεις Κάρτες Αρχαιολογικών Ανασκαφών σε Νεκροταφεία.

Χρησιμοποιούνται στην αρχή, στις εισαγωγικές δραστηριότητες γνωριμίας των μαθητών/τριών με το Εκπαιδευτικό Πακέτο. Με τις συγκεκριμένες κάρτες επιχειρείται να έρθουν οι μαθητές/τριες σε επαφή με τον τρόπο εργασίας των αρχαιολόγων, την αρχαιολογική ανασκαφή, το νεκροταφείο, τους τάφους και τα κτερίσματα, προκειμένου να γίνει και η σύνδεση με το εκπαιδευτικό υλικό του πακέτου. Η πρώτη κάρτα δείχνει έναν αρχαιολόγο που εργάζεται μέσα σε έναν τάφο. Η δεύτερη κάρτα ένα κιβωτιόσχημο τάφο σε ανασκαφή, και η τρίτη κάρτα έναν ανοιγμένο κιβωτιόσχημο τάφο, μέσα στον οποίο διακρίνεται ο σκελετός του νεκρού και τα κτερίσματα που τον συνοδεύανε.

Κάτοψη Κυκλαδικού Νεκροταφείου

εποχής χαλκού στη Νάξο. Μ' αυτήν την κάρτα οι μαθητές/τριες έρχονται σε επαφή και επεξεργάζονται την κάτοψη ενός αρχαιολογικού χώρου. Επεξεργάζονται σε ένα άλλο επίπεδο την έννοια του κιβωτιόσχημου τάφου.

Αρχαιολογικά Σχέδια Κυκλαδικών Ευρημάτων.

Η συγκεκριμένη κάρτα χρησιμοποιείται στις εισαγωγικές δραστηριότητες, προκειμένου οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν το αρχαιολογικό σχέδιο, έτσι ώστε να

κατανοήσουν καλύτερα το τι ακριβώς θα πρέπει να κάνουν στο Τετράδιο Σημειώσεων και οι ίδιοι/ες για τα κτερίσματα του τάφου τους.

Τετράδιο Σημειώσεων.

Μέσα στο τετράδιο οι μαθητές/τριες θα πρέπει να απαριθμήσουν τα κτερίσματά τους, να τα καταγράψουν και να τα σχεδιάσουν.

Πίνακα βασικών Σχημάτων Κυκλαδικών Αγγείων.

Τη συγκεκριμένη κάρτα οι μαθητές/τριες τη χρησιμοποιούν όταν στα κτερίσματά τους βρουν κάποιο αγγείο, σημειώνοντας πάνω στον πίνακα το σχήμα του.

Πίνακα βασικών Διακοσμητικών Θεμάτων Κυκλαδικών Αγγείων.

Επίσης, οι μαθητές/τριες σημειώνουν πάνω στον πίνακα το διακοσμητικό μοτίβο που μπορεί να φέρει κάποιο από τα αγγεία των κτερισμάτων τους.

5.4. ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΦΑΚΕΛΟΥΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ

Κάθε Φάκελος περιέχει:

Εικόνες Τοιχογραφιών

από τις κυκλαδικές οικίες του Ακρωτηρίου στη Θήρα. Οι εικόνες των τοιχογραφιών αποτελούν το βασικό εποπτικό υλικό το οποίο θα επεξεργαστούν οι μαθητές/τριες για τη συμπλήρωση των μπλε καρτών. Κάθε φάκελος περιέχει τοιχογραφίες που βρέθηκαν σε ένα συγκεκριμένο κτίριο ή συγκρότημα κτιρίων. Στο εξώφυλλο κάθε φακέλου υπάρχει το όνομα του κτιρίου και η φωτογραφία του.

Αυτοκόλλητα Τοιχογραφιών.

Μέσα στο φάκελο υπάρχει ένα φύλλο με αυτοκόλλητα όλων των τοιχογραφιών που βρέθηκαν μέσα στο κτίριο στο οποίο αναφέρεται ο κάθε φάκελος στο εξώφυλλό του. Από όλα τα αυτοκόλλητα, οι μαθητές/τριες, θα πρέπει να επιλέξουν εκείνα που δείχνουν τις τοιχογραφίες με τις οποίες ασχοληθήκανε και να τις κολλήσουν στο σωστό σημείο της κάτοψης του οικισμού του Ακρωτηρίου.

Κάτοψη Οικισμού Ακρωτηρίου Θήρας.

Πάνω στην πλαστικοποιημένη κάτοψη οι μαθητές/τριες κολλάνε τα αυτοκόλλητα των τοιχογραφιών δίπλα στο κτίριο στο οποίο βρέθηκαν και με μαρκαδόρο σημειώνουν το κτίριο και τα δωμάτια των τοιχογραφιών (Collin: 1965).

6. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Η διδακτική παρέμβαση με τη χρήση του εκπαιδευτικού πακέτου πραγματοποιήθηκε στη Γ' τάξη του 6/θ Δημοτικού Σχολείου Σκούρτων Βοιωτίας κατά το σχολικό έτος 2008-2009.

6.1. ΔΕΙΓΜΑ

Ο αριθμός των μαθητών/τριών που συμμετείχαν ήταν 7 κορίτσια. Το μαθησιακό επίπεδο της τάξης κυμαίνονταν από μέτριο έως πολύ καλό. Οι προσωπικότητες των μαθητριών ήταν ιδιαίτερα δυναμικές με ηγετικά χαρακτηριστικά, γεγονός που δεν έκανε ιδιαίτερα ήρεμες τις μεταξύ τους σχέσεις. Οι έντονες λογομαχίες και αντιπαραθέσεις ήταν κάτι που χαρακτήριζε τη συγκεκριμένη τάξη.

6.2. ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

Κατόπιν συνεννοήσεως με το Διευθυντή του σχολείου και τη δασκάλα της τάξης, αποφασίστηκε η διδακτική παρέμβαση να πραγματοποιηθεί στην ώρα της Ευέλικτης Ζώνης. Δηλαδή μία διδακτική ώρα (45 λεπτών) τη βδομάδα για όλη τη σχολική χρονιά. Η παρέμβαση τελικά διήρκεσε 16 διδακτικές ώρες. Σ' αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με το Α.Π.Σ. η ενότητα «Κυκλαδικός Πολιτισμός» θα πρέπει να ολοκληρωθεί σε δυο μαθήματα, αφήνοντας όμως χρονικά περιθώρια για αξιοποίηση μουσειοσκευών, περιήγησης σε σχετικές ιστοσελίδες και επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους. Μπορεί λοιπόν αρχικά, ο αριθμός των διδακτικών ωρών να φαίνεται ότι ξεφεύγει από τα χρονικά πλαίσια του Α.Π.Σ, ωστόσο όμως εξακολουθεί να είναι μέσα στον προβλεπόμενο για την ενότητα διδακτικό χρόνο.

Επίσης θα πρέπει να τονιστεί ότι υπήρξαν διάφοροι παράγοντες που οδήγησαν στο συγκεκριμένο σύνολο ωρών που απαιτήθηκαν για την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου. Ένας σημαντικός παράγοντας ήταν ότι οι μαθήτριες δεν είχαν εργαστεί στο παρελθόν για τόσες ώρες σε ένα αυστηρά δομημένο ομαδοσυνεργατικό περιβάλλον. Γι' αυτό το λόγο, οι πρώτες τρεις ώρες αφιερώθηκαν σε προπαρασκευαστικές δραστηριότητες χωρισμού των μαθητριών σε ομάδες, επεξήγηση του νέου ομαδοσυνεργατικού τρόπου διδασκαλίας και των κανόνων του, διανομή ρόλων μέσα στις ομάδες, συζήτηση και σχετικές επεξηγήσεις. Ένας άλλος παράγοντας που συνετέλεσε στην αύξηση των ωρών που απαιτήθηκαν,

ήταν η μια διδακτική ώρα τη βδομάδα, και μάλιστα λόγω προγράμματος τύχαινε να είναι η 6^η ώρα της Παρασκευής. Έτσι λοιπόν, πολύτιμος χρόνος χάνονταν μέχρι οι μαθήτριες να ανοίξουν το υλικό του πακέτου και να ξαναφέρουν στο μυαλό τους το σημείο όπου είχαν σταματήσει την προηγούμενη βδομάδα, ενώ συγχρόνως είχαν και την πνευματική κόπωση της τελευταίας μέρας και ώρας της εβδομάδας. Ο ρυθμός εργασίας τους λοιπόν δεν ήταν ο ίδιος εάν εργάζονταν σε διδακτικά δίωρα, ή σε συνεχόμενες ώρες.

6.3. ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η διδασκαλία της ιστορίας ως ξεχωριστό μάθημα στο δημοτικό σχολείο, ξεκινάει από τη Γ' τάξη. Στις δυο πρώτες τάξεις του δημοτικού, οι μαθητές/τριες διδάσκονται την ιστορία μέσα από το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος. Στα συγκεκριμένα μαθήματα παρουσιάζεται με εικόνες η εξέλιξη του ανθρώπου στις διάφορες ιστορικές περιόδους έως και τις μέρες μας. Στη Γ' τάξη, όπου και ξεκινάει η διδασκαλία της ιστορίας ως ξεχωριστού μαθήματος, τα δυο πρώτα τρίμηνα, οι μαθητές/τριες διδάσκονται την ελληνική μυθολογία. Κατόπιν, στο τρίτο τρίμηνο, ξεκινάει η διδασκαλία της προϊστορίας. Έτσι λοιπόν, οι μαθήτριες της Γ' τάξης, μέχρι τη στιγμή της παρέμβασης μας, παρακολουθούσαν τα μαθήματα της μυθολογίας. Τον Κυκλαδικό Πολιτισμό ως διδακτικό αντικείμενο, τον γνώρισαν μέσα από τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου.

6.4. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

6.4.1. Εισαγωγικές Δραστηριότητες (3 ώρες)

Προετοιμασία της Αίθουσας – Χωρισμός σε Ομάδες

Όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, οι μαθήτριες δεν είχαν συνηθίσει να εργάζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα μέσα σε ένα ομαδοσυνεργατικό περιβάλλον. Είχαν συνηθίσει να εργάζονται ομαδικά, μόνο περιστασιακά, και σε ένα χαλαρό, όχι συστηματοποιημένο πλαίσιο ομαδικής εργασίας. Έτσι λοιπόν κρίθηκε αναγκαίο να αφιερωθεί ο απαιτούμενος χρόνος, προκειμένου οι μαθήτριες να γνωρίσουν και να εξοικειωθούν με το νέο τρόπο διδασκαλίας. Αυτό ασφαλώς πραγματοποιήθηκε συγχρόνως με την παρουσίαση του Εκπαιδευτικού Πακέτου και παράλληλα με τις

δραστηριότητές του, έτσι ώστε να υπάρχει μια συνοχή και συνέχεια στη διδακτική ροή.

Συγκεκριμένα λοιπόν, την πρώτη ώρα, ανακοινώθηκε στις μαθήτριες το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε στις ώρες τις ευέλικτης ζώνης, τον Κυκλαδικό Πολιτισμό δηλαδή, καθώς και το γεγονός ότι θα εργαζόμασταν σε ομάδες. Προηγουμένως βέβαια, είχαμε ήδη φροντίσει να προετοιμάσουμε κατάλληλα την αίθουσα, προκειμένου να γίνει εύκολα και ασυνείδητα το πέρασμα στην ομαδοσυνεργατική μορφή διδασκαλίας: τα θρανία ήταν ενωμένα ανά δυο έτσι ώστε να σχηματίζουν δυο πάγκους εργασίας των τεσσάρων ατόμων, ενώ οι δυο τάφοι ήταν τοποθετημένοι σε περίοπτη θέση μέσα στην αίθουσα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι μαθήτριες από την αρχή, αντικρίζοντας τη διάταξη των θρανίων, αλλά και τους δυο τάφους άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι πιθανότατα θα χωριστούν και θα εργαστούν σε δυο ομάδες. Η διαδικασία του χωρισμού δεν ήταν χρονοβόρα: οι μαθήτριες επέλεξαν από μόνες τους, βάσει των φιλικών δεσμών τους, ποια θα είναι τα μέλη κάθε ομάδας. Εφόσον βεβαιωθήκαμε ότι οι δυο ομάδες ήταν μεικτών μαθησιακών επιδόσεων, επιτρέψαμε τη συγκεκριμένη σύνθεση.

Ανακοίνωση Κανόνων

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να σημειώσουμε ότι ενώ οι μαθήτριες είχαν δει τους κιβωτιόσχημους τάφους και η περιέργειά τους είχε κορυφωθεί για το τι ακριβώς ήταν εκείνα τα δυο κουτιά και τι είχαν μέσα, εμείς δεν τους δίναμε καμία απολύτως απάντηση. Απλώς τους εξηγούσαμε ότι θα καταλάβουν από μόνες τους τι είναι και θα ασχοληθούμε μαζί τους την κατάλληλη στιγμή. Μ' αυτόν τον τρόπο επιδιώκαμε να αυξήσουμε το ενδιαφέρον και την περιέργειά τους για τα μαθήματα που θα ακολουθήσουν, αλλά και να διαπιστώσουν από μόνες τους, μέσα από τις εισαγωγικές κάρτες του φακέλου δραστηριοτήτων, ότι πρόκειται για κιβωτιόσχημους τάφους.

Μετά λοιπόν, την ολοκλήρωση της φάσης του σχηματισμού των ομάδων, ακολούθησε το στάδιο της ανακοίνωσης των κανόνων εργασίας μέσα στα πλαίσια της ομάδας και ο καταμερισμός ρόλων. Το συγκεκριμένο στάδιο πραγματοποιήθηκε παράλληλα με την παρουσίαση και γνωριμία των μαθητριών με τα εκπαιδευτικά εργαλεία του Φακέλου Δραστηριοτήτων.

Αρχικά, συμφωνήσαμε ότι για να προχωρήσουμε με τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου, θα πρέπει να υιοθετήσουμε ορισμένους κανόνες:

- Να εργαζόμαστε σε κλίμα ηρεμίας.
- Να ακούμε και να σεβόμαστε τη γνώμη κάθε μέλους της ομάδας.
- Να σεβόμαστε το ρόλο του κάθε μέλους της ομάδας.
- Να είμαστε συνεπείς στις υποχρεώσεις που προβλέπει ο ρόλος μας.
- Να μην ενοχλούμε τα μέλη της άλλης ομάδας.
- Να μην κάνουμε ειρωνικά σχόλια και γκριμάτσες.

Το συγκεκριμένο στάδιο ήταν ιδιαίτερα σημαντικό και υποχρεωτικό για την ομαλή εξέλιξη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων του πακέτου που θα πραγματοποιούνταν στη συνέχεια. Έπρεπε να εξηγήσουμε στις μαθήτριες, ότι η υιοθέτηση των συγκεκριμένων κανόνων θα βοηθούσε και θα εξασφάλιζε ένα ήρεμο και δημιουργικό περιβάλλον για την ενασχόλησή τους με τα εκπαιδευτικά εργαλεία του πακέτου (TCI: 1995). Πράγματι, οι μαθήτριες αναγνώρισαν την αναγκαιότητα των κανόνων, ενώ η περιέργεια και το ενδιαφέρον τους για το περιεχόμενο των τάφων και των φακέλων ήταν τόσο, που όχι μόνο συμφώνησαν στην υιοθέτηση τους, αλλά τους ακολουθούσαν πιστά και στη συνέχεια.

Κατανομή Ρόλων

Έτσι, μέσα σε κλίμα ηρεμίας, και σε μια προσπάθεια δημιουργίας ενός αισθήματος «κοινής δουλειάς», εξηγήσαμε ότι στην ομάδα η καθεμιά θα έχει ένα συγκεκριμένο ρόλο, ο οποίος θα αποφασιστεί από κοινού από τα μέλη της ομάδας. Μ' αυτόν τον τρόπο εισάγουμε τις μαθήτριες σε μια κοινωνική δραστηριότητα, στην οποία όλες έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν και στην οποία αναλαμβάνουν ένα ποσοστό ευθύνης (Dewey: 1980). Κατόπιν ακολούθησε η παρουσίαση των ρόλων:

Υπεύθυνη Υλικών:

Είναι υπεύθυνη για τα υλικά του Φακέλου Δραστηριοτήτων και των κουτιών (εννοούμε των τάφων). Πρέπει να τα μοιράζει στα υπόλοιπα μέλη της ομάδας και να φροντίζει στο τέλος της ώρας να είναι όλα μέσα στο φάκελο. Η μαθήτρια που θα αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο θα πρέπει να τις αρέσει η τακτοποίηση και η οργάνωση των πραγμάτων.

Υπεύθυνη Τετραδίου Σημειώσεων:

Είναι υπεύθυνη για τη συμπλήρωση του Τετραδίου Σημειώσεων αλλά και για να σημειώνει με το μαρκαδόρο πάνω στο χάρτη και στις άλλες πλαστικοποιημένες κάρτες όταν χρειάζεται. Η μαθήτρια που θα αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο θα πρέπει να της αρέσει το σχέδιο.

Υπεύθυνη Καρτών Καταγραφής:

Είναι υπεύθυνη για το γράψιμο των συμπερασμάτων και των σκέψεων της ομάδας πάνω στις Κάρτες Καταγραφής, για την αρχειοθέτησή τους και την ανάγνωσή τους όταν κρίνεται σκόπιμο στην ομάδα (σ' αυτό το σημείο κρίθηκε αναγκαία η παράλληλη παρουσίαση των Καρτών Καταγραφής για να γίνουν πιο εύκολα κατανοητές οι απαιτήσεις του ρόλου). Η μαθήτρια που θα αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο θα πρέπει να τις αρέσει να γράφει και να διαβάζει.

Υπεύθυνη Μπλε Καρτών:

Είναι υπεύθυνη για το γράψιμο των συμπερασμάτων και των σκέψεων της ομάδας πάνω στις Μπλε Κάρτες, για την αρχειοθέτησή τους και την ανάγνωσή τους όταν κρίνεται σκόπιμο στην ομάδα (σ' αυτό το σημείο κρίθηκε αναγκαία η παράλληλη παρουσίαση των Μπλε Καρτών για να γίνουν πιο εύκολα κατανοητές οι απαιτήσεις του ρόλου). Η μαθήτρια που θα αναλάβει το συγκεκριμένο ρόλο θα πρέπει να τις αρέσει να γράφει και να διαβάζει.

Πράγματι, μετά από ήρεμη συζήτηση μέσα στην ομάδα, οι μαθήτριες, ανάλογα με το χαρακτήρα και τις κλίσεις τους, αναγνώρισαν από μόνες τους ποια είναι κατάλληλη για κάθε ρόλο και η διανομή έγινε μέσα σε πολύ ήρεμο κλίμα και δίχως τη δική μας παρέμβαση.

Γνωριμία με το Εκπαιδευτικό Υλικό

Κατόπιν, ξεκίνησαν οι εισαγωγικές δραστηριότητες για τη γνωριμία με το εκπαιδευτικό υλικό του πακέτου και τις έννοιες της αρχαιολογικής ανασκαφής, του κιβωτιόσχημου τάφου, των κτερισμάτων αλλά και του γεωγραφικού όρου Κυκλάδες. Δόθηκε λοιπόν, στην Υπεύθυνη Υλικών κάθε ομάδας ο Φάκελος Δραστηριοτήτων.

Ζητήσαμε να ανοίξουν το φάκελο και να βγάλουν στο κέντρο του τραπεζιού την πρώτη μόνο κάρτα. Διευκρινίσαμε από την αρχή ότι θα ακολουθούν τις οδηγίες που θα τους δίνονται και ότι θα βγάζουμε από το φάκελο ότι τους ζητείται κάθε φορά. Αυτή η διευκρίνιση είναι απαραίτητη για να μπορέσει να προχωρήσει σωστά η διαδικασία. Ο ενθουσιασμός των μαθητριών ήταν τόσο μεγάλος για το καινούριο υλικό που θα είχαν στα χέρια τους και η ανυπομονησία τους τέτοια, που αν δε γινόταν η διευκρίνιση, από την πρώτη στιγμή όλες οι κάρτες του φακέλου θα βρισκόταν πάνω στο τραπέζι και θα χανόταν η συνοχή και ο στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας. Ένα στοιχείο στο οποίο βασίζεται η διδακτική διαδικασία των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου, είναι η πρόκληση ενδιαφέροντος και περιέργειας, που πρέπει να καλλιεργείται μέχρι το τέλος. Αυτό επιτυγχάνεται με το να κρατάμε πάντα κάτι κρυφό και άγνωστο μέχρι την επόμενη συνάντησή. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθήτριες διατηρούσαν το ενδιαφέρον και περίμεναν με χαρά το επόμενο μάθημα.

Η σειρά λοιπόν με την οποία παρουσιάστηκαν και επεξεργάστηκαν οι κάρτες του φακέλου από τις ομάδες ήταν ως εξής:

Αρχικά, ήταν ο διπλός χάρτης της Ελλάδας και των Κυκλάδων. Όπως είχε φανεί από το αρχικό ερωτηματολόγιο, οι Κυκλάδες ήταν μια άγνωστη λέξη για τις μαθήτριες. Δεν την αναγνώριζαν ούτε καν σαν ένα γεωγραφικό όρο (ότι είναι ένα μέρος κάπου στην Ελλάδα). Ο εντοπισμός των Κυκλάδων πάνω στο χάρτη κρίνεται σημαντικό προκειμένου να γίνει η σύνδεση του αόριστου προσδιορισμού «Κυκλαδικός Πολιτισμός» με κάτι το συγκεκριμένο που είναι τα νησιά των Κυκλάδων.

Στη συνέχεια παρουσιάστηκαν (μια κάθε φορά) οι κάρτες με τις αρχαιολογικές ανασκαφές σε νεκροταφεία. Σε κάθε κάρτα ζητούσαμε από τις ομάδες να την παρατηρήσουν προσεχτικά και να συζητήσουν για το τι νομίζουν ότι δείχνει. Σκοπός αυτής της εισαγωγικής δραστηριότητας ήταν να εισάγουμε τις μαθήτριες στην κεντρική ιδέα και στο πνεύμα που χαρακτηρίζει το εκπαιδευτικό πακέτο (Collin et al.: 1965). Μέσα από τη συζήτηση και την περιγραφή των εικόνων έχουμε την ευκαιρία να εισάγουμε την έννοια *αρχαιολογική ανασκαφή, νεκροταφείο, τάφος, κτερίσματα, κιβωτιόσχημος τάφος*. Προσπαθούμε να κάνουμε μια ταύτιση όλων των παραπάνω αφηρημένων εννοιών με τις αντίστοιχες εικόνες τους. Παράλληλα μέσα από την παρατήρηση και τη συζήτηση για τα νεκροταφεία και τους τάφους, επιχειρούμε να κατευθύνουμε τη σκέψη των μαθητριών στους κατάλληλους συνειρμούς, οι οποίοι θα

τις επιτρέψουν να κάνουν την ταύτιση των δυο κουτιών (που δε γνώριζαν έως τότε τι ήταν) με τους κιβωτιόσχημους τάφους. Πράγματι, οι μαθήτριες, μετά τις κάρτες με τους κιβωτιόσχημους τάφους πραγματοποίησαν αυτόματα την αντιστοίχιση.

Μετά την παρατήρηση των εικόνων, περάσαμε σε κάτι πιο αφηρημένο, την κάρτα με την κάτοψη ενός κυκλαδικού νεκροταφείου εποχής χαλκού με κιβωτιόσχημους τάφους. Μ' αυτήν την κάρτα εισάγουμε τις μαθήτριες στον τρόπο παρατήρησης και επεξεργασίας μιας κάτοψης ενός αρχαιολογικού χώρου. Τι ακριβώς παριστάνουν τα σχέδια, από ποια οπτική γωνία το βλέπουμε. Είναι μια εισαγωγική δραστηριότητα που θα βοηθήσει αργότερα στις εργασίες του φακέλου των τοιχογραφιών.

Η κάρτα με τα σχέδια διάφορων κυκλαδικών ευρημάτων που παρουσιάστηκε στη συνέχεια αποτελεί το παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να συμπληρωθεί το Τετράδιο Σημειώσεων.

Το τετράδιο σημειώσεων η υπεύθυνη υλικών το δίνει στο μέλος της ομάδας που θα είναι υπεύθυνο για αυτό. Στην πρώτη σελίδα ζητήσαμε από την υπεύθυνη να γράψει τα ονόματα των μελών της ομάδας και από δίπλα τους ρόλους τους, ως μια υπενθύμιση του ομαδοσυνεργατικού τρόπου διδασκαλίας και αναδιατύπωσης των κανόνων που συμφωνήσαμε στην αρχή. Αφού σημειώθηκαν τα ονόματα, εξηγήσαμε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να συμπληρωθούν οι σελίδες του σημειωματάριου. Στην πάνω γραμμή της κάθε σελίδας θα πρέπει να σημειώνεται ο αριθμός του ευρήματος (π.χ. Εύρημα 1). Στην υπόλοιπη σελίδα η υπεύθυνη θα μπορεί, με τις οδηγίες και τις παρατηρήσεις των υπόλοιπων μελών, να σχεδιάσει το εύρημα. Στην κάτω γραμμή θα πρέπει να σημειωθεί η ονομασία του ευρήματος (π.χ. Τηγανόσχημο σκεύος) (Παράρτημα, Εικόνα 1).

6.4.2. Δραστηριότητα με Κτερίσματα (10 ώρες)

Άνοιγμα Τάφων – Καταγραφή Κτερισμάτων

στις Κάρτες Καταγραφής και στο Σημειωματάριο (2 ώρες)

Τη συνάντησή μας, στην οποία θα άνοιγαν οι τάφοι και θα αποκαλύπτονταν το περιεχόμενό τους, οι μαθήτριες την περιμένανε με μεγάλη ανυπομονησία. Κάθε ομάδα πήρε από έναν τάφο. Πριν όμως τον ανοίξουν, απαραίτητη προϋπόθεση για να προχωρήσει σωστά η δραστηριότητα ήταν να ξαναθυμηθούν οι ομάδες τους ρόλους τους με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και να δοθούν οι απαραίτητες διευκρινίσεις για

τον τρόπο με τον οποίο θα συμπληρωθούν οι κάρτες καταγραφής. Σ' αυτό λοιπόν το σημείο, οι κάρτες καταγραφής δόθηκαν στην υπεύθυνη γι' αυτές και κάθε μέλος της ομάδας πήρε από μια μπροστά του για να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο θα συμπληρωθούν. Ξεκαθαρίσαμε ότι αρχικά θα ασχοληθούν μόνο με τη μια πλευρά των καρτών (Παράρτημα iii). Δίπλα από τη λέξη «Εύρημα» συμπληρώνεται ο αριθμός με τη σειρά που θα επεξεργάζονταν το κάθε εύρημα (π.χ. «Εύρημα: 1» για το πρώτο κτέρισμα που βγήκε από το τάφο «Εύρημα:2» για το δεύτερο κτέρισμα κ.ο.κ.). Ο πίνακας που καλούνται να συμπληρώσουν οι μαθήτριες έχει ως στόχο την εξάσκηση τους στο σχηματισμό και τη διατύπωση υποθέσεων πάνω σε ένα άγνωστο αντικείμενο. Η συμπλήρωση κάθε στήλης τις οδηγεί σε μια πιο σύνθετη σκέψη μέχρι να καταλήξουν στο συμπέρασμα για το τι μπορεί να είναι το αντικείμενο που παρατηρούν (Durbin et al: 1990).

Παράλληλα με τη συμπλήρωση των Καρτών Καταγραφής, πραγματοποιούνταν και η συμπλήρωση του τετραδίου σημειώσεων. Για κάθε κτέρισμα που έβγαινε από τον τάφο, σημειώνονταν ο αριθμός καταγραφής του στην πάνω σειρά του τετραδίου και η υπεύθυνη του τετραδίου σημειώσεων το σχεδίαζε από κάτω. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι τα μέλη και των δυο ομάδων συνεργάστηκαν πολύ καλά μεταξύ τους, δίνοντας τις κατάλληλες οδηγίες για το πώς θα έπρεπε να σχεδιαστεί το αντικείμενο, ποιες λεπτομέρειες έπρεπε να προσέξει η υπεύθυνη που σχεδίαζε, καθώς και τι έπρεπε να διορθώσει (Παράρτημα, Εικόνα 2). Με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, επιδιώκονται δυο πράγματα: οι μαθήτριες να εξοικειωθούν με έναν ακόμη τρόπο που μπορούμε να καταγράψουμε και να καταχωρήσουμε ένα αντικείμενο και δεύτερον, να μάθουν να παρατηρούν τις λεπτομέρειες ενός αντικειμένου (Corbishley et al.: 1999). Έτσι δίνεται η ευκαιρία να προβληματιστούν και να συζητήσουν για ένα αντικείμενο πολύ περισσότερο απ' ό,τι αν απλώς το παρατηρούσαν ως μια εικόνα στο σχολικό εγχειρίδιο Ιστορίας.

Αντιστοίχιση των Κτερισμάτων με τις Κάρτες τους (5 ώρες)

Η συγκεκριμένη δραστηριότητα χρειάστηκε περισσότερες ώρες για την ολοκλήρωσή της λόγω του επιπέδου δυσκολίας της. Οι μαθήτριες σ' αυτή τη φάση έπρεπε να πραγματοποιούν πολλές παράλληλες εργασίες που απαιτούσαν καλό συντονισμό και συνεργασία. Οι επιμέρους εργασίες που απαιτούνταν ήταν: η ανάγνωση των καρτών, η επιλογή μιας κάρτας, η εύρεση του σωστού κτερίσματος, ο

εντοπισμός του νεκροταφείου στο χάρτη, η συμπλήρωση του ονόματος (με την ορολογία της αρχαιολογίας) στο τετράδιο σημειώσεων, ο έλεγχος της κάρτας καταγραφής και η συμπλήρωση της δεύτερης πλευράς της. Η συγκεκριμένη σειρά εργασιών ακολουθούνταν για κάθε ένα κτέρισμα. Σ' αυτή τη φάση ήταν πολύ σημαντικό να γίνουν οι κατάλληλες διευκρινήσεις και να δοθούν αναλυτικές οδηγίες για τον τρόπο εργασίας που έπρεπε να ακολουθήσουν οι μαθήτριες, προκειμένου να κυλήσει ομαλά η δραστηριότητα.

Η αντιστοίχιση ορισμένων καρτών με τα κτερίσματα τους, ήταν κάτι που δυσκόλεψε τις μαθήτριες. Χρειάστηκε να παρέμβουμε προτείνοντας να διαβάσουν ξανά με μεγαλύτερη προσοχή τις πληροφορίες της Κάρτας. Η επιφανειακή ανάγνωση που έκαναν στην αρχή δεν τις επέτρεπε να επικεντρωθούν στις λεπτομέρειες που θα τις οδηγούσαν στο σωστό κτέρισμα. Εάν εξακολουθούσαν να αντιμετωπίζουν δυσκολία έπειτα από αρκετές αναγνώσεις, προτεινάμε να αφήσουν τη συγκεκριμένη κάρτα για το τέλος. Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία επιχειρούμε να εισάγουμε οικειοθελώς και με ενθουσιασμό τις μαθήτριες στη διαδικασία της ανάγνωσης αρχαιολογικών κειμένων και στην αναζήτηση της νέας γνώσης. Η ανάγνωση των κειμένων έχει κάποιο νόημα για τις μαθήτριες. Ο σκοπός τους είναι να διαβάσουν το κείμενο για να κάνουν την αντιστοίχιση. Η νέα πληροφορία δεν παρουσιάζεται έτοιμη για μάθηση, όπως μέσα στο σχολικό εγχειρίδιο, αντιθέτως, πρέπει να αναζητηθεί από τις ίδιες τις μαθήτριες.

Η συμπλήρωση της δεύτερης πλευράς των Καρτών Καταγραφής λειτουργεί σε δυο επίπεδα: της αυτό-αξιολόγησης και της ανακάλυψης της νέας γνώσης. Σε ένα πρώτο επίπεδο, οι μαθήτριες συγκρίνουν τις αρχικές τους εκτιμήσεις για το κτέρισμα, που είχαν καταγράψει στη μια πλευρά της Κάρτας Καταγραφής, με τις εκτιμήσεις των αρχαιολόγων για το ίδιο κτέρισμα. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, έχοντας δει πόσο συγκλίνουν οι αποκλίνουν οι αρχικές τους εκτιμήσεις με εκείνες των αρχαιολόγων, συμπληρώνουν τον πίνακα της δεύτερης πλευράς στην κάρτα καταγραφής (Παράρτημα iii). Η νέα γνώση, οι πληροφορίες, που απαιτούνται για τη συμπλήρωση των κελιών του πίνακα, προέρχονται μέσα από συγκεκριμένες ερωτήσεις που οι μαθήτριες διατύπωναν για κάθε κτέρισμα. Οι ερωτήσεις των μαθητριών κατευθύνονταν και ακολουθούσαν τη δομή του πίνακα, η οποία στηρίζεται σε πέντε βασικούς άξονες παρατήρησης ενός αντικειμένου: τα φυσικά χαρακτηριστικά του αντικειμένου (υλικό, κατάσταση ευρήματος, χρώμα, διακόσμηση), τη χρήση του (καθώς και σημερινά αντικείμενα που έχουν παρόμοια χρήση), την αξία, την

προέλευση και τη χρονολόγησή του. Οι μαθήτριες ακολουθώντας αυτούς τους άξονες στην παρατήρηση των κτερισμάτων, ενθαρρύνονται στο σχηματισμό ερωτήσεων και την κατευθυνόμενη αναζήτηση πληροφοριών στις κάρτες κτερισμάτων (Corbishley et al. 1999, Durbin et al. 1990, Morris 2006).

Κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης των καρτών καταγραφής φάνηκε ότι η συνεχής παρακολούθηση της διαδικασίας από τον/την εκπαιδευτικό είναι απαραίτητη προκειμένου να συμπληρωθούν με το σωστό τρόπο οι κάρτες. Χρειάστηκε να παρέμβουμε αρκετές φορές (στην αρχή) για να επιστήσουμε την προσοχή των μαθητριών στο ποια κελιά του πίνακα πρέπει να συμπληρωθούν, καθώς και στο τι ακριβώς πρέπει να ρωτήσουν για να αναζητήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες. Όσο όμως προχωρούσε η δραστηριότητα και οι μαθήτριες είχαν πλέον εξοικειωθεί με το υλικό και τον τρόπο εργασίας που απαιτούνταν, οι παρεμβάσεις μας δεν ήταν τόσο συχνές και είχαν μικρότερη διάρκεια.

Εντούτοις, δε χρειάστηκε καμία διευκρίνιση για τον εντοπισμό των κυκλαδικών νεκροταφείων πάνω στο χάρτη. Ο αριθμός κάθε ευρήματος σημειώνονταν πάνω στο νησί όπου βρέθηκε (Παράρτημα, Εικόνα 4).

Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι μας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ο τρόπος με τον οποίο οι μαθήτριες, με δική τους πρωτοβουλία, κατάφεραν στη συγκεκριμένη, πολυσύνθετη, δραστηριότητα να βρουν έναν τρόπο οργάνωσης που να τις βολεύει αλλά και να διατηρεί τα κτερίσματα πολύ καλά αρχειοθετημένα. Για κάθε κτερίσμα στο οποίο είχαν δέσει την κάρτα του, με το που τελείωναν τη συμπλήρωση της κάρτας καταγραφής, το στήριζαν πάνω της με συνδετήρα και τοποθετούσαν κατ' αυτόν τον τρόπο όλες τις κάρτες με τα κτερίσματα στη σειρά (ανάλογα με τον αριθμό καταγραφής τους) μέσα στο φάκελο.

Παρουσίαση κτερισμάτων από τις ομάδες (3 ώρες).

Με την ολοκλήρωση της αντιστοίχισης και καταγραφής των κτερισμάτων, οι ομάδες ξεκίνησαν να προετοιμάζονται για την παρουσίαση του περιεχομένου των κιβωτιόσχημων τάφων τους (TCI: 1995). Μ' αυτόν τον τρόπο ολοκληρώνονται και κλείνουν οι δραστηριότητες με τα κτερίσματα. Ο τρόπος με τον οποίον είναι οργανωμένη η διαδικασία της παρουσίασης εξυπηρετεί δυο στόχους του εκπαιδευτικού πακέτου. Ο πρώτος είναι η επανατροφοδότηση των μαθητριών πάνω στις πληροφορίες και στη νέα γνώση που έχουν κατακτήσει μέσα από τις

δραστηριότητες που προηγήθηκαν, καθώς και η αξιολόγηση του μαθησιακού αποτελέσματος. Ο δεύτερος, είναι η οργάνωση και κατηγοριοποίηση των επιμέρους πληροφοριών της νέας γνώσης, η τοποθέτησή τους σε ένα γενικότερο πλαίσιο.

Σε ένα χαρτί του μέτρου κολλήσαμε στο πάνω μέρος και στη μέση, την καρτέλα που γράφει κτερίσματα. Κάτω από αυτή κολλήσαμε τις τέσσερις κενές ετικέτες τη μια δίπλα στην άλλη αφήνοντας όσο κενό μπορούσαμε ανάμεσα. Κατόπιν ζητήσαμε από τις μαθήτριες να ανατρέξουν στα κτερίσματα των τάφων τους και να σκεφτούν αν μπορούν να τα χωρίσουν σε τέσσερις κατηγορίες, βρίσκοντας τα κοινά τους σημεία. Η συγκεκριμένη διαδικασία φάνηκε να δυσκόλεψε τις μαθήτριες. Η πρώτη κατηγορία που βρήκαν σχετικά εύκολα ήταν των ειδωλίων. Μετά των εργαλείων και φάνηκε να μπερδεύονται με τις κατηγορίες των κοσμημάτων και των αγγείων. Για να βρουν την κατηγορία των αγγείων χρειάστηκε η δική μας παρέμβαση, παρόλο που πιστεύαμε ότι αυτή θα ήταν από τις κατηγορίες που θα βρίσκανε αμέσως. Ίσως τις δυσκόλεψε το ιδιαίτερο σχήμα των αγγείων που στην πλειοψηφία τους ήταν τηγανόσχημα, αρύβαλλοι, πυξίδες και κρατηρίσκοι. Επίσης, τις πυξίδες λόγω της χρήσης τους (ως κοσμηματοθήκης) τις τοποθετούσαν στην κατηγορία των κοσμημάτων αντί των αγγείων.

Εφόσον βρέθηκαν οι κατηγορίες των κτερισμάτων και συμπληρώθηκαν οι ετικέτες, με σειρά σηκώνονταν η εκπρόσωπος κάθε ομάδας και τοποθετούσε ένα από τα κτερίσματα του τάφου τους στην κατηγορία που ανήκε, παρουσιάζοντάς το συγχρόνως και στην άλλη ομάδα. Σ' αυτή τη φάση πραγματοποιείται και η αξιολόγηση του μαθησιακού αποτελέσματος, καθώς φαίνεται σε τι βαθμό οι μαθήτριες χρησιμοποιούν την κατάλληλη ορολογία, και κατά πόσο υιοθετήσανε στην παρουσίασή τους βασικούς άξονες παρατήρησης των καρτών καταγραφής.

Η διαδικασία σταμάτησε όταν όλα τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί πάνω στο χαρτί του μέτρου. Με αυτόν τον τρόπο, η δραστηριότητα με τα κτερίσματα ολοκληρώνεται αφήνοντας στις μαθήτριες μια συλλογική εικόνα των κυκλαδικών ευρημάτων της εποχής του χαλκού και κατ' επέκταση των βασικών πτυχών του κυκλαδικού πολιτισμού, τις οποίες οι μαθήτριες καλούνται να ανακαλύψουν μέσα από τη συμπλήρωση των μπλε καρτών. Πρέπει να σημειωθεί ότι το χαρτί του μέτρου με τα κτερίσματα χωρισμένα στις βασικές τους κατηγορίες, λειτουργεί ως πίνακας αναφοράς και χρησιμοποιείται έως το τέλος και των δραστηριοτήτων με τις τοιχογραφίες.

Παρατηρώντας λοιπόν, τον πίνακα αναφοράς των κτερισμάτων που σχηματίστηκε από την προηγούμενη δραστηριότητα, οι ομάδες ξεκινάνε την προσπάθεια να συμπληρώσουν τις μπλε κάρτες. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα απαιτεί αφαιρετική σκέψη, ικανότητες συλλογής δεδομένων και ταξινόμησής τους. Είναι απαραίτητη η βοήθειά μας, με κατευθυνόμενες ερωτήσεις και υποδείξεις. Οι Μπλε Κάρτες επικεντρώνονται σε τέσσερις βασικές όψεις του Κυκλαδικού Πολιτισμού: την κατοικία, την οικονομία, την τέχνη, την ενδυμασία – καλλωπισμό (Παράρτημα iv). Οι μαθήτριες καλούνται μέσα από τα κτερίσματα (και τις τοιχογραφίες στην επόμενη δραστηριότητα) να παρατηρήσουν, να συζητήσουν και να συλλέξουν εκείνα τα στοιχεία που τους δίνουν πληροφορίες για τους συγκεκριμένους τομείς της καθημερινής ζωής των κυκλαδίων. Όπως φαίνεται στο Παράρτημα iv, μόνο στην κάρτα της κατοικίας δίνονται έτοιμες οι κατηγορίες του πίνακα (κτίρια, σκεύη, έπιπλα), στις υπόλοιπες κάρτες οι μαθήτριες θα πρέπει να βρουν οι ίδιες τις κατηγορίες. Στην κάρτα της οικονομίας θα πρέπει να συμπεράνουν ότι οι βασικοί πόροι για τους κυκλαδίτες ήταν η ναυτιλία, η κτηνοτροφία, η αγγειοπλαστική, η μεταλλουργία, γεωργία και η αλιεία. Στην κάρτα της τέχνης οι βασικές κατηγορίες αποτελούν και τρεις βασικές μορφές τέχνης της εποχής, την αγγειοπλαστική, την ειδωλοπλαστική και τις τοιχογραφίες. Στην κάρτα της ενδυμασίας – καλλωπισμού, οι κατηγορίες δίνονται ουσιαστικά από την ίδια την κάρτα: ενδυμασία, κοσμήματα, καλλωπισμός.

Λόγω της δυσκολίας που οι μαθήτριες συνάντησαν στη συμπλήρωση των καρτών, αλλά και της πίεσης του χρόνου, καθώς οι ώρες τις ευέλικτης ζώνης τελειώνανε, αναγκαστήκαμε να μην αφιερώσουμε περισσότερη ώρα σε διευκρινήσεις και εξηγήσεις για την καλύτερη συμπλήρωση των μπλε καρτών, αλλά να περάσουμε στην επόμενη δραστηριότητα με τις τοιχογραφίες. Άλλωστε, η φύση του ίδιου του υλικού των δραστηριοτήτων (τοιχογραφίες) θα βοηθούσε στην καλύτερη κατανόηση και συμπλήρωση των καρτών.

6.4.3. Δραστηριότητα με Τοιχογραφίες (2 ώρες).

Οι δραστηριότητες των τοιχογραφιών περιορίστηκαν στις δυο ώρες, αν και χρειαζόταν περισσότερο χρόνο για να ολοκληρωθούν. Όπως ήδη ειπώθηκε, καθ' όλη τη διάρκεια της ενασχόλησης με το εκπαιδευτικό πακέτο, προσπαθήσαμε να κρατάμε ζωντανή την περιέργεια των μαθητριών. Έτσι και με τη συγκεκριμένη

δραστηριότητα, ήδη από την προηγούμενη ώρα είχαμε φροντίσει να αφήσουμε σε μια γωνιά της τάξης να φαίνονται οι φάκελοι των τοιχογραφιών. Όταν λοιπόν έφτασε η στιγμή να ασχοληθούμε με τους φακέλους, το ενδιαφέρον των μαθητριών εξακολουθούσε να είναι μεγάλο, παρόλο που είχαν ήδη περάσει δεκατρείς ώρες στην ευέλικτη ζώνη με το ίδιο γνωστικό αντικείμενο. Ο ενθουσιασμός τους, όταν άνοιξαν τους φακέλους και περιεργάστηκαν το νέο υλικό ήταν έκδηλος. Η φύση του νέου υλικού που θα επεξεργαζόταν τους έδωσε όρεξη και ενέργεια για τη συμπλήρωση των μπλε καρτών.

Κάθε φάκελος περιείχε εικόνες των τοιχογραφιών από συγκεκριμένα δωμάτια ή κτίρια του Ακρωτηρίου στη Θήρα. Οι μαθήτριες παρατηρώντας τις εικόνες των κτιρίων στο εξώφυλλο των φακέλων θα έπρεπε να εντοπίσουν το κτίριο και τα δωμάτια των τοιχογραφιών στην κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου. Μέσα στο φάκελο υπήρχαν και αυτοκόλλητες μικρογραφίες των τοιχογραφιών του κτιρίου (το οποίο έκανε ιδιαίτερη εντύπωση και ενθουσίασε τις μαθήτριες). Έπρεπε να επιλέξουν εκείνα τα αυτοκόλλητα με τις τοιχογραφίες του δωματίου ή των δωματίων που περιείχε ο φάκελός τους και να τα κολλήσουν πάνω στην κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα θα πρέπει να σημειώσουμε ότι πραγματοποιήθηκε ιδιαίτερα γρήγορα και με πολύ ενθουσιασμό από τις. (Παράρτημα, Εικόνα 7).

Μετά την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων πάνω στην κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου, κατευθύνουμε τις μαθήτριες σε μια πιο λεπτομερή παρατήρηση των τοιχογραφιών που θα τους βοηθούσε στη συμπλήρωση των μπλε καρτών. Η πίεση του χρόνου όμως δεν επέτρεψε την ολοκλήρωσή τους.

7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

7.1. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

Για την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού πακέτου χρησιμοποιήθηκαν τα παρακάτω εργαλεία:

Ημερολόγιο διδακτικής διαδικασίας (Παράρτημα vi).

Συμπληρώνονταν μετά το τέλος κάθε διδακτικής ώρας. Επικεντρώνεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος μάθησης που διαμορφώνεται με τη χρήση του εκπαιδευτικού πακέτου. Στο ημερολόγιο καταγράφονταν η διδακτική πορεία, οι

δραστηριότητες που πραγματοποιούνταν σε κάθε συνάντηση, το ενδιαφέρον, το επίπεδο φασαρίας, συνεργασίας, συζήτησης, οι δυσκολίες κατανόησης, η λειτουργικότητα των ρόλων, η ευχρηστία του υλικού και τέλος οι γενικές εντυπώσεις κάθε συνάντησης.

Τελικό Ερωτηματολόγιο (Παράρτημα vii).

Δόθηκε στις μαθήτριες μετά την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου. Αποτελείται από δυο μέρη. Το πρώτο μέρος λειτουργεί συγκριτικά, καθώς πρόκειται για τις ίδιες ερωτήσεις του αρχικού ερωτηματολογίου, προκειμένου να μπορέσουμε να παρατηρήσουμε και να συγκρίνουμε το μαθησιακό αποτέλεσμα σε κάθε έναν από τους τέσσερις άξονες αξιολόγησης. Το δεύτερο μέρος επικεντρώνεται στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού πακέτου από τις μαθήτριες (γενικές εντυπώσεις, δυσκολίες, κάτι που δεν τις άρεσε, σύγκριση με τη διδασκαλία μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο).

Ερωτηματολόγιο Αναμνηστικού Φακέλου (Παράρτημα ix).

Συμπληρώθηκε από τις μαθήτριες μετά την εφαρμογή του εκπαιδευτικού πακέτου. Επικεντρώνεται στην αξιολόγηση δεξιοτήτων παρατήρησης, αναγνώρισης προϊστορικών ευρημάτων, επιλογής κατάλληλων πληροφοριών για τη διατύπωση συμπερασμάτων και χρήσης της κατάλληλης ορολογίας.

7.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Όπως προκύπτει από την επεξεργασία των απαντήσεων των μαθητριών και των σημειώσεων του ημερολογίου, οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου ενθουσίασαν τις μαθήτριες, διατήρησαν αμείωτο το ενδιαφέρον τους καθ' όλη τη διάρκεια των μαθημάτων, παρότρυναν τη χρήση ορολογίας της επιστήμης της αρχαιολογίας στο λόγο τους και βοήθησαν στην κατανόηση των αφηρημένων εννοιών όπως *Κτερίσματα*, *Εποχή Χαλκού* και *Κυκλαδικός Πολιτισμός*. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της αξιολόγησης οργανωμένα βάσει των πτυχών του εκπαιδευτικού πακέτου που αξιολογήθηκαν:

Κατανόηση βασικών εννοιών

Από τις απαντήσεις των μαθητριών στο αρχικό ερωτηματολόγιο, φάνηκε ότι δε διέθεταν κάποιο γνωστικό υπόβαθρο, προϋπάρχουσες γνώσεις σχετικά με τις έννοιες *χαλκός*, *Εποχή Χαλκού*, *Κυκλαδικός Πολιτισμός*, *Κυκλάδες*, καθώς οι απαντήσεις τους ήταν είτε ασυνάρτητες ή *δε γνωρίζω*. Όσον αφορά το γεωγραφικό όρο *Κυκλάδες*, τρεις

από τις μαθήτριες απάντησαν ότι είναι νησί. Από τις απαντήσεις του τελικού ερωτηματολογίου, καθώς και από το χάρτη του αναμνηστικού πακέτου, προκύπτει ότι οι έξι από τις επτά μαθήτριες ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν το χάρτη των Κυκλάδων και ότι οι Κυκλάδες είναι νησιά. Όσον αφορά το χαλκό καμία από τις μαθήτριες δεν αναγνώρισε ότι είναι μέταλλο στο αρχικό ερωτηματολόγιο. Στο τελικό ερωτηματολόγιο οι τρεις απάντησαν ότι ο χαλκός είναι μέταλλο, οι άλλες δύο ότι είναι ένα πολύτιμο υλικό και οι άλλες δυο δεν απάντησαν. Πριν την εφαρμογή του εκπαιδευτικού πακέτου στην τάξη, οι μαθήτριες αδυνατούσαν να απαντήσουν οτιδήποτε για την έννοια *Εποχή του Χαλκού*. Μετά από τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου στις απαντήσεις τους στο τελικό ερωτηματολόγιο, φάνηκε ότι μπορούσαν να συνδέσουν την *Εποχή του Χαλκού* είτε με το χαρακτηρισμό παλιά εποχή (τρεις μαθήτριες), είτε με τα ευρήματα, κοσμήματα, αγγεία (2 μαθήτριες) ή με το υλικό του χαλκού (3 μαθήτριες). Κατάφεραν να συνδέσουν την αφηρημένη έννοια της *Εποχής του Χαλκού* με κάτι συγκεκριμένο όπως είναι το υλικό και τα ευρήματα με τα οποία ασχολήθηκαν στις δραστηριότητες του πακέτου. Παρόμοια σύνδεση παρατηρούμε και με την έννοια *Κυκλαδικός Πολιτισμός*. Μια έννοια αφηρημένη, για την οποία οι μαθήτριες δεν γνώριζαν κάτι να απαντήσουν στο αρχικό ερωτηματολόγιο. Στο τελικό ερωτηματολόγιο όμως, οι απαντήσεις των έξι μαθητριών έδειξαν ότι ήταν σε θέση να συνδέσουν την αφηρημένη έννοια είτε με τα είδη των κτερισμάτων που χρησιμοποίησανε στις δραστηριότητες όπως αγγεία, εργαλεία, τοιχογραφίες (2 μαθήτριες), είτε με το γεωγραφικό χώρο και τους ανθρώπους, όπου αναπτύχθηκε ο συγκεκριμένος πολιτισμός (μια μαθήτρια). Οι άλλες δυο μαθήτριες δεν μπόρεσαν να πετύχουν μια σύνδεση της αφηρημένης έννοιας με κάτι συγκεκριμένο.

Ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης, συλλογής πληροφοριών, επεξεργασίας τους και εξαγωγής συμπερασμάτων

Μέσα από τη διαδικασία της συμπλήρωσης των Καρτών Καταγραφής και των Μπλε Καρτών, οι μαθήτριες ασκήθηκαν στην ανάπτυξη δεξιοτήτων παρατήρησης και συλλογής πληροφοριών, τις οποίες σταδιακά βελτίωναν. Τόσο από το τελικό ερωτηματολόγιο όσο και από το ερωτηματολόγιο του αναμνηστικού φακέλου, προκύπτει ότι οι μαθήτριες μπορούν να αναγνωρίσουν εικόνες ευρημάτων και να χρησιμοποιούν στην περιγραφή τους την κατάλληλη ορολογία.

Στις απαντήσεις τους για την καθημερινή ζωή των ανθρώπων στην εποχή του χαλκού, του τελικού ερωτηματολογίου, οι μαθήτριες χρησιμοποίησαν παραδείγματα από τις εικόνες των ευρημάτων που είδαν στις δραστηριότητες του πακέτου. Οι τέσσερις από τις έξι μαθήτριες, κατάφεραν να συνδέσουν τις βασικές κατηγορίες των ευρημάτων (αγγεία, ειδώλια, τοιχογραφίες, κοσμήματα, εργαλεία) ως ορισμένες από τις βασικές ασχολίες των ανθρώπων της εποχής του χαλκού. Παρόλο που ο χρόνος δεν επέτρεψε να ολοκληρωθούν όπως προβλέπαμε οι δραστηριότητες των τοιχογραφιών που πιστεύουμε ότι θα βοηθούσαν σε μεγάλο βαθμό τις αναπαραστάσεις που θα σχημάτιζαν οι μαθήτριες για την καθημερινή ζωή των κυκλαδιτών. Όσον αφορά την κατοικία, φαίνεται πως οι φάκελοι με τις δραστηριότητες των τοιχογραφιών έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση στις μαθήτριες εφόσον τέσσερις από τις έξι έδωσαν πολύ συγκεκριμένες απαντήσεις, χρησιμοποιώντας ακόμη και τους αρχαιολογικούς χαρακτηρισμούς για τα κτίρια του οικισμού του Ακρωτηρίου στη Θήρα (*Οικία Γυναικών, Δυτική Οικία*). Ιδιαίτερα ενδιαφέρον ήταν τέλος ο τρόπος με τον οποίο οι μαθήτριες αναγνώρισαν και περιέγραψαν την τοιχογραφία του αναμνηστικού φακέλου στο ερωτηματολόγιο. Κατάφεραν να εντοπίσουν και να αναφέρουν στην περιγραφή τους, τα κοσμήματα που φοράει η γυναίκα (και οι επτά μαθήτριες), το ιδιαίτερο πιάσιμο των μαλλιών (οι τρεις από τις επτά), τα ρούχα που φοράει (οι τέσσερις από τις επτά) και η μια ανέφερε το βάψιμο του προσώπου. Είναι σημαντικό που η περιγραφή τους δεν περιορίστηκε στο ότι η τοιχογραφία παριστάνει μια γυναίκα. Μπόρεσαν να είναι πιο λεπτομερείς στην περιγραφή τους, εντοπίζοντας επιπλέον πολιτισμικά στοιχεία της εικόνας όπως τα κοσμήματα, η ενδυμασία το χτένισμα και το βάψιμό του προσώπου.

Χρήση ορολογίας

Η χρήση της ορολογίας της αρχαιολογίας από τις μαθήτριες καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής του εκπαιδευτικού πακέτου στην τάξη, αλλά και στις απαντήσεις τους στο ερωτηματολόγιο, είναι αξιοσημείωτη. Οι μαθήτριες φάνηκε να κατανοούν την έννοια του *κετρίσματος*, να αναγνωρίζουν κατόψεις αρχαιολογικών χώρων και να εργάζονται πάνω τους με άνεση, καθώς και να χρησιμοποιούν τις βασικές κατηγορίες των ευρημάτων στις περιγραφές τους.

Συγκεκριμένα, στην αναγνώριση των ευρημάτων που περιείχε ο αναμνηστικός φάκελος, όλες οι μαθήτριες χρησιμοποίησαν τον όρο τοιχογραφία, και αναγνώρισαν την κάτοψη του νεκροταφείου. Οι έξι από τις επτά μαθήτριες αναγνώρισαν το χάρτη

των Κυκλάδων καθώς και την κάτοψη του οικισμού του Ακρωτηρίου. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αντί του όρου κάτοψη, οι μαθήτριες προτίμησαν τη λέξη χάρτης (ίσως επειδή δε δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον όρο κάτοψη κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας). Όλες οι μαθήτριες αναγνωρίζουν και χρησιμοποιούν τον όρο ειδώλιο, αν και μερικές φορές μπορεί να χρησιμοποιούν τους όρους άγαλμα και αγαλματίδιο. Δυσκολία φάνηκε να αντιμετωπίζουν στην αναγνώριση και τη χρήση του όρου τηγανόσχημο σκεύος. Μόνο μια μαθήτρια κατάφερε να το αναγνωρίσει στην εικόνα των ευρημάτων.

Από τις απαντήσεις των μαθητριών στο ερωτηματολόγιο του αναμνηστικού φακέλου, προκύπτει ότι οι μαθήτριες όχι μόνο έχουν κατανοήσει την έννοια του κτερίσματος, αλλά είναι σε θέση να τη χρησιμοποιήσουν και μέσα στο κατάλληλο πλαίσιο αναφοράς. Το αντικείμενο που όλες οι μαθήτριες αναγνωρίζουν εύκολα ότι θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως κτερίσμα είναι το ειδώλιο, κατόπιν τα κοσμήματα (πέντε μαθήτριες), το τηγανόσχημο σκεύος (τρεις μαθήτριες), τα εργαλεία (δυο μαθήτριες) και τέλος τα αγγεία (μία μαθήτρια).

Ευχρηστία/ λειτουργικότητα του μαθησιακού υλικού σε πραγματικές συνθήκες τάξης.

Ο βαθμός ευχρηστίας του εκπαιδευτικού υλικού του πακέτου, καθώς και η λειτουργικότητά του κατά τη διάρκεια της εφαρμογής του μέσα στην τάξη, αξιολογήθηκε βάσει των παρατηρήσεων του ημερολογίου της διδακτικής διαδικασίας (Παράρτημα vi). Η κλίμακα που χρησιμοποιήσαμε ήταν από το 0-5, όπου 0-1 καθόλου, 2-3 μέτρια, 4 αρκετά καλά και 5 πολύ καλά. Σύμφωνα λοιπόν, με τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους στηρίχθηκαν οι παρατηρήσεις μας κατά τη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία φάνηκε ότι οι μαθήτριες σε όλες μας τις συναντήσεις ενδιαφέρονταν αρκετά έως πολύ για τις δραστηριότητες του πακέτου. Το ενδιαφέρον τους διατηρήθηκε αμείωτο έως και την τελευταία μέρα.

Όσον αφορά το αρκετά καλό επίπεδο ησυχίας που επικρατούσε μέσα στην τάξη, μπορούμε να πούμε ότι ήταν μια ευχάριστη έκπληξη. Δεδομένου ότι το συγκεκριμένο τμήμα δεν ήταν από τα ιδιαίτερα «ήσυχα» τμήματα, σε συνδυασμό με την ομαδασυνεργατική διδασκαλία όπου το επίπεδο φασαρίας προβλέπεται να είναι λίγο πιο πάνω σε σχέση με εκείνο της κλασσικής μετωπικής διδασκαλίας, δεν περιμέναμε οι συναντήσεις μας να είναι τόσο «ήσυχες». Πιστεύουμε ότι σπουδαίο ρόλο στη διατήρηση ενός αρκετά καλού επιπέδου ησυχίας μέσα στην τάξη κατά τη διάρκεια

της παρέμβασης, έπαιξε η σωστή οργάνωση στην κατανομή των ρόλων μέσα στις ομάδες και την «εκπαίδευσή» τους, με τις εισαγωγικές δραστηριότητες, στις πρώτες συναντήσεις μας. Κάθε μέλος ήξερε τι έπρεπε να κάνει, οπότε δεν υπήρχαν ιδιαίτεροι καυγάδες και αντιπαραθέσεις όσον αφορά τη διαχείριση του υλικού, αλλά ούτε και περιθώρια για την ανάπτυξη εγωιστικών συμπεριφορών. Επίσης το αμείωτο ενδιαφέρον για τη γνωριμία με το υλικό του πακέτου και την αξιοποίησή του, έκανε τις μαθήτριες να επικεντρώνουν την προσοχή τους και να προσηλώνονται στις δραστηριότητες του πακέτου και όχι σε άσχετες μεταξύ τους συνομιλίες και διαφωνίες. Οι πέντε περιπτώσεις όπου το επίπεδο της ησυχίας ήταν μέτριο, οφείλονταν σε τρεις κυρίως λόγους. Πρώτον, ότι στις πρώτες συναντήσεις που δεν είχαν ξεκινήσει ακόμη οι δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου, στα πλαίσια των εισαγωγικών δραστηριοτήτων και της γνωριμίας με το υλικό και των υποχρεώσεων του κάθε μέλους των ομάδων, το μάθημα είχε πάρει λίγο θεωρητική μορφή, γεγονός που κούραζε τις μαθήτριες, με αποτέλεσμα μια μικρή απόσπαση της προσοχής τους και μια γενικότερη ανησυχία μέσα στην τάξη. Δεύτερον, λόγω ελλιπούς προετοιμασίας μας για το μάθημα. Στην περίπτωση που δεν είχε γίνει σωστός σχεδιασμός της διδακτικής πορείας των δραστηριοτήτων που θα εφαρμόζαμε στη συνάντησή μας με τις μαθήτριες, προκύπτανε μικρά προβλήματα συντονισμού μέσα στην ώρα και εκεί οι μαθήτριες βρίσκανε το χώρο για συνομιλίες και φασαρία. Τρίτον, λόγω κούρασης ή περιέργης διάθεσης των μαθητριών εξαιτίας ιδιαίτερων γεγονότων που είχαν προηγηθεί μέσα στην ημέρα (απουσία δασκάλας, εκδρομή, μεγαλύτερη διάρκεια διαλείμματος, πρόβες για γιορτή). Οπότε, ήταν λίγο δύσκολο να μπορέσουν να προσαρμοστούν αμέσως στο πλαίσιο και τις απαιτήσεις των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου. Υπήρχε μια γενικότερη ανησυχία έως ότου κατορθώσουν να εγκλιματιστούν.

Ιδιαίτερη έκπληξη επίσης, ήταν και το πολύ καλό επίπεδο συνεργασίας που κατάφεραν να πετύχουν οι μαθήτριες σε όλη τη διάρκεια των συναντήσεων μας. Λόγω έντονης προσωπικότητας και ηγετικών χαρακτηριστικών που διέθεταν όλες οι μαθήτριες του συγκεκριμένου τμήματος, οι αρχικές μας εκτιμήσεις για τον τρόπο με τον οποίο θα κατορθώσουν να συνεργαστούν δεν ήταν αισιόδοξες. Εντούτοις όμως, όπως προκύπτει από τα δεδομένα των παρατηρήσεων, εκτός από δυο συναντήσεις, κατόρθωσαν να συνεργαστούν από αρκετά καλά έως πολύ καλά μεταξύ τους. Και σ' αυτό το σημείο, πρέπει να τονίσουμε τη σημασία και τη συμβολή της κατανομής ρόλων στα μέλη της ομάδας. Από τη στιγμή που κάθε μαθήτρια ήξερε ποιες ήταν οι

υποχρεώσεις της και για ποια πράγματα ήταν υπεύθυνη, δεν εμπόδιζε ούτε παραγκωνίζε τις άλλες συμμαθήτριές της. Το κάθε μέλος της ομάδας είχε ανάγκη τα υπόλοιπα μέλη προκειμένου να ολοκληρωθούν οι δραστηριότητες. Γεγονός που προϋποθέτει μια καλή συνεργασία μεταξύ των μελών της ομάδας. Οι συναντήσεις μας στις οποίες οι μαθήτριες δεν μπόρεσαν να συνεργαστούν καλά μεταξύ τους, οφείλονται όπως και στην περίπτωση του χαμηλού επιπέδου ησυχίας, στην κούραση των μαθητριών και στο θεωρητικό χαρακτήρα που είχαν πάρει τα πρώτα μαθήματα με τις εισαγωγικές δραστηριότητες.

Σε άμεση σχέση με τα παραπάνω, η λειτουργικότητα των ρόλων μέσα στην ομάδα, σε τι βαθμό δηλαδή οι μαθήτριες μπόρεσαν να είναι συνεπείς στις υποχρεώσεις τους δίχως να παρεμβαίνουν και να παραγκωνίζουν τις αρμοδιότητες των άλλων μελών της ομάδας, φάνηκε ότι κινήθηκε από αρκετά καλό έως πολύ καλό επίπεδο.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον παρουσιάζει και το πολύ καλό επίπεδο συζήτησης που κατάφεραν να αναπτύξουν τα μέλη της ομάδας μεταξύ τους. Στην προσπάθεια να αναγνωρίσουν τα κτερίσματα και να συμπληρώσουν τις κάρτες καταγραφής, οι μαθήτριες συζητούσαν μεταξύ τους, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα για να διατυπώσουν τις απόψεις τους. Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις του ημερολογίου της διδακτικής διαδικασίας, στην ένατη συνάντησή μας η κάθε ομάδα είχε βρει το δικό της ρυθμό εργασίας, οι μαθήτριες μπορούσαν πλέον μόνες τους να οργανώνονται και να συντονίζουν τη δουλειά που έπρεπε να κάνουν για την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων. Το επίπεδο προβληματισμού τους είχε βελτιωθεί, καθώς οι συλλογισμοί τους πάνω στα κτερίσματα ήταν πιο σύνθετοι. Επιπλέον, μπορούσαν να κάνουν συνδέσεις και συσχετισμούς των προβληματισμών και των σκέψεών που τους απασχολούσαν στις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου, με εικόνες και κείμενα που συναντούσαν στο βιβλίο της ιστορίας τους.

Καμία δυσκολία τέλος, δε φάνηκε να παρατηρείται στη χρήση του εκπαιδευτικού υλικού από τις μαθήτριες. Όλα τα υλικά των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου ήταν φιλικά προς τις μαθήτριες και εύκολα τόσο στη χρήση τους, όσο και στην οργάνωση και αποθήκευσή τους, καθώς και την επαναχρησιμοποίησή τους δίχως δυσκολία και σύγχυση. Οι μαθήτριες δε φάνηκε να μπερδεύονται στον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να διατηρούν οργανωμένο το υλικό τους (εικόνες κτερισμάτων, κάρτες καταγραφής, χάρτη, σημειωματάριο...) έτσι ώστε να μπορούν να το έχουν γρήγορα έτοιμο στην αρχή του μαθήματος ή να ανατρέχουν εύκολα σ' αυτό για πληροφορίες.

Εντούτοις όμως, παρατηρήσαμε ορισμένες δυσκολίες κατανόησης στον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να ολοκληρωθούν συγκεκριμένες δραστηριότητες. Συγκεκριμένα, οι μαθήτριες δυσκολεύτηκαν να καταλάβουν τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να συμπληρωθούν οι κάρτες καταγραφής. Γι' αυτό το λόγο χρειάστηκε να αφιερωθεί περισσότερος χρόνος στην αρχή, προκειμένου να δοθούν οι απαραίτητες διευκρινήσεις και οι μαθήτριες να καταλάβουν τον τρόπο με τον οποίο έπρεπε να εργάζονται στις κάρτες. Παρόμοιες δυσκολίες κατανόησης στην αρχή της δραστηριότητας παρατηρήσαμε και στην αντιστοίχιση των κτερισμάτων με τις αντίστοιχες κάρτες τους, που περιείχαν τις αρχαιολογικές πληροφορίες. Παρόλο, που τα κείμενα με τις πληροφορίες ήταν μικρά, φάνηκε ότι στην αρχή υπήρχε μια δυσκολία στην κατανόησή τους. Χρειάστηκε η παρέμβασή μας έτσι ώστε να παροτρύνουμε τις μαθήτριες να ξεκινήσουν από εκείνες τις κάρτες που τους φαίνονται ευκολότερες και να διαβάσουν δυνατά και καθαρά, παραπάνω από μια φορά το κείμενο. Όσο όμως προχωρούσαν οι συναντήσεις μας τόσο πιο κατανοητή και εύκολη γινόταν στις μαθήτριες η συγκεκριμένη διαδικασία. Το τρίτο σημείο στο οποίο παρουσιάστηκαν δυσκολίες κατανόησης φάνηκε να είναι η κατηγοριοποίηση των κτερισμάτων σε τέσσερις βασικές κατηγορίες και η συμπλήρωση των κενών ετικετών της παρουσίασης. Χρειάστηκε να αφιερωθεί περισσότερος χρόνος από όσο προβλέπαμε και να γίνουν περισσότερες και πιο αναλυτικές διευκρινήσεις προκειμένου να οδηγηθούν οι μαθήτριες στο σχηματισμό των βασικών κατηγοριών (ειδώλια, αγγεία, εργαλεία, κοσμήματα). Η τελευταία δραστηριότητα στην οποία υπήρξαν κάποιες δυσκολίες κατανόησης, ήταν η συμπλήρωση των μπλε καρτών. Θα πρέπει να σημειώσουμε βέβαια, ότι η συγκεκριμένη δραστηριότητα έχει κάποιο βαθμό δυσκολίας, οπότε και οι δυσκολίες των μαθητριών ήταν αναμενόμενες. Ωστόσο, φάνηκε να γίνεται πιο κατανοητός ο τρόπος συμπλήρωσης των καρτών όταν οι μαθήτριες ξεκίνησαν να ασχολούνται με τις εικόνες των τοιχογραφιών.

Αξιολόγηση των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου από τις μαθήτριες.

Η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού πακέτου από τις μαθήτριες πραγματοποιήθηκε μέσα από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου του αναμνηστικού φακέλου. Οι απαντήσεις των μαθητριών στηρίχθηκαν σε τέσσερις βασικούς άξονες:

- σημεία του εκπαιδευτικού πακέτου που τους άρεσαν περισσότερο

- σημεία από το εκπαιδευτικό πακέτο που δεν τους άρεσαν
- σημεία που τους δυσκόλεψαν
- σύγκριση του τρόπου διδασκαλίας του εκπαιδευτικού πακέτου με εκείνον του βιβλίου ιστορίας.

Όπως φάνηκε και καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής του προγράμματος, αλλά και από τις απαντήσεις των μαθητριών, τα πλαστικοποιημένα κτερίσματα ήταν εκείνα που τις ενθουσίασαν και τις άρεσαν περισσότερο. Χαρακτηριστικά, *«περνούσαμε καλά γιατί ήταν σαν αληθινά και ήταν πλαστικοποιημένα»*. Επίσης, άλλα σημεία που τονίσανε, ήταν οι κάρτες και η συνεργασία. Είναι πολύ ευχάριστο το γεγονός ότι οι μαθήτριες αντιμετώπισαν τη συμπλήρωση των καρτών καταγραφής ως μια διασκεδαστική διαδικασία, ιδίως όταν προέβλεπε αρκετό γράψιμο, μια διαδικασία συνήθως βαρετή για τους/ τις μαθητές/τριες. Επιπλέον ιδιαίτερα ικανοποιητική ήταν η χρήση ορολογίας όπως *κτερίσματα, ειδώλια, αγγεία, κοσμήματα*, στις απαντήσεις των μαθητριών, που φαίνεται ότι τους έβγαине αυθόρμητα και κατάφεραν να τις υιοθετήσουν στο λεξιλόγιο τους. Από τις απαντήσεις τους λοιπόν, μπορούμε να δούμε ότι, παρόλο που η διαδικασία της συμπλήρωσης των καρτών καταγραφής που προέβλεπε την παραγωγή γραπτού λόγου με τη χρήση συγκεκριμένης ορολογίας, θα μπορούσε να θεωρηθεί μια βαρετή εργασία, εντούτοις, ενταγμένη μέσα στο κατάλληλο πλαίσιο όπου εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο σκοπό, φαίνεται να αποκτά νόημα και να γίνεται ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική.

Τα σημεία τα οποία οι μαθήτριες υπογράμμισαν ότι δεν τους άρεσαν κατά τη διάρκεια της εφαρμογής των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου, ήταν το αυξημένο επίπεδο φασαρίας, οι εικόνες των εργαλείων, και ότι δεν είχαν τη δυνατότητα τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας (πλην της υπεύθυνης των υλικών) να αγγίζουν και να περιεργάζονται περισσότερο τα κτερίσματα και το υπόλοιπο εκπαιδευτικό υλικό. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι ίδιες οι μαθήτριες σημειώνουν ότι ενοχλήθηκαν από το θόρυβο που οι ίδιες προκαλούσαν κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων, αλλά και η λαχτάρα τους να αγγίζουν και να περιεργαστούν το εκπαιδευτικό υλικό. Γεγονός που δείχνει ότι και οι ίδιες οι μαθήτριες μπορούν να αναγνωρίζουν και να προτιμήσουν ένα μαθησιακό περιβάλλον πλούσιο σε οπτικά ερεθίσματα, μέσα στο οποίο εφαρμόζονται οι κανόνες τις ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Γι' αυτό άλλωστε μια μαθήτρια σημείωσε

χαρακτηριστικά ότι εκείνο που δεν τις άρεσε είναι «*ότι δεν είχαμε όλες τις μέρες μάθημα*».

Όσον αφορά τα σημεία εκείνα που τις δυσκόλεψαν στις δραστηριότητες του πακέτου, οι μαθήτριες επισήμαναν τα ίδια σημεία τα οποία είχαμε ήδη καταγράψει και εμείς στις παρατηρήσεις μας. Πρόκειται δηλαδή, για τη συμπλήρωση των καρτών και την κατηγοριοποίηση των κτερισμάτων. Σημειώθηκε επίσης και μια δυσκολία στην αναγνώριση μερικών εικόνων και στη διατύπωση ορισμένων απαντήσεων.

Όλες οι μαθήτριες τέλος, ξεκάθαρα προτίμησαν τη διδασκαλία του μαθήματος της ιστορίας με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού πακέτου, αντί της κλασσικής διδασκαλίας με το σχολικό εγχειρίδιο. Όπως οι ίδιες δηλώνουν με τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου: «*Τα μαθήματα έχουν πιο ενδιαφέρον*», «*... είναι ένα μάθημα που είναι τέλειο με τα κτερίσματα*», «*... τα έχω μάθει διασκεδαστικά*», «*... μαθαίνουμε περισσότερα πράγματα*», «*... βλέπαμε πολλά κτερίσματα και μου άρεσαν πάρα πολύ*».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Έχοντας ολοκληρώσει την εφαρμογή και αξιολόγηση του εκπαιδευτικού πακέτου «Κυκλαδικός Πολιτισμός», μέσα σε συνθήκες πραγματικής τάξης, η εικόνα που μας έχει μείνει στο μυαλό είναι εκείνη της χαράς και του ενθουσιασμού των μαθητριών, της ευχάριστης διάθεσης για μάθημα και της λαχτάρας για ανακάλυψη και ενασχόληση με τα κτερίσματα και τις τοιχογραφίες. Παρόλο που οι συναντήσεις μας στην ευέλικτη ζώνη προϋπέθεταν αρκετή προετοιμασία από μέρος μας, αλλά και αρκετή δουλειά από μεριά των μαθητριών, εντούτοις ήταν πολύ ευχάριστο να βλέπουμε τις μαθήτριες να δείχνουν τόσο μεγάλο ενδιαφέρον και όρεξη για το μάθημα της ιστορίας και να φεύγουν πραγματικά ευχαριστημένες στο τέλος κάθε συνάντησής μας. Μέσα από τις δραστηριότητες του εκπαιδευτικού πακέτου μπόρεσαν να γνωρίσουν ένα διαφορετικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης της Ιστορίας, που δε στηρίζεται στη στείρα παρουσίαση των γεγονότων του κειμένου από το/ τη δάδκαλο/α αυθεντία, αλλά μέσα από ομαδική δουλειά και επαφή με το εκπαιδευτικό υλικό, έμαθαν να στηρίζονται στις δικές τους σκέψεις, απόψεις και συμπεράσματα, εξετάζοντας τα αρχαιολογικά τεκμήρια και ανακαλύπτοντας από μόνες τους τις διάφορες πτυχές του Κυκλαδικού Πολιτισμού.

Μέσα στα πλαίσια βελτίωσης και επέκτασης των δραστηριοτήτων του εκπαιδευτικού πακέτου, μπορούμε να προτείνουμε το σχεδιασμό και την ανάπτυξη

παρόμοιου εκπαιδευτικού πακέτου για τον Παλαιολιθικό και Νεολιθικό Πολιτισμό, το Μινωικό Πολιτισμό και τον Μυκηναϊκό Πολιτισμό. Είναι σημαντικό, εάν επιθυμούμε οι μαθητές/τριες να μπορούν να τοποθετήσουν τα γεγονότα στις αντίστοιχες προϊστορικές περιόδους, να έχουν γνωρίσει προηγουμένως πώς ήταν η καθημερινή ζωή σε κάθε μια από αυτές. Πρέπει να γνωρίσουν τη μια εποχή σε σχέση με τις άλλες, με εκείνες που προηγήθηκαν και εκείνες που ακολούθησαν (Barton: 2002). Έχοντας μια τέτοια σειρά εκπαιδευτικών πακέτων για την Προϊστορία, θα μπορούσαμε να δημιουργήσουμε το κατάλληλο υπόβαθρο για δραστηριότητες περιοδολόγησης, αφήνοντας τους/τις μαθητές/τριες να ανακαλύψουν την εποχή του λίθου και την εποχή του χαλκού μέσα από το πρωτογενές υλικό, τα αρχαιολογικά ευρήματα των πολιτισμών που αναπτύχθηκαν στις συγκεκριμένες περιόδους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδελά Έ., (1998), *Ιστορία και Σχολείο*, νήσος, Αθήνα
- Ανδρέου Α., (1996), *Ιστορία, Μουσείο και σχολείο*, εκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη
- Barton C. Keith (2002), «‘Oh, That’ s a Tricky Piece!’: Children, Mediated Action, and the Tools of Historical Time», in *The Elementary School Journal*, vol. 103, no 2, The University of Chicago, US, p. 161-185.
- Barton C. Keith, Levstic Linda (2001), *Doing History: Investigating with Children in Elementary and Middle Schools*, 2nd edition, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, New Jersey, London.
- Cohen G. Elizabeth, (1994), *Designing Groupwork: Strategies for the Heterogeneous Classroom*, second edition, Teacher College Press, New York.
- Collin Richard and others (1965), *Teacher’s Guide to a House of Ancient Greece: The MATCH Box Project; Prototype Edition*, The MATCH Box Project, US Department of Health, Education & Welfare, Office of Education, US.
- Corbishley Mike, Fordbam Jennie, Gay Susan, Hollinsbead Liz, Spicer Suzanne, Walmsley David (1999), *Primary History: Using the Evidence of the Historic Environment. A Teacher’s Guide*, English Heritage Education Service, London, England.
- Dewey John (1980), *Εμπειρία και Εκπαίδευση*, μτφ. Πολενάκης Λέανδρος, Εκδόσεις Γλάρος, Αθήνα.
- Durbin G., Morris S., Wilkinson S., (1990), *A teacher’s guide to Learning From Objects*, English Heritage.
- Fresch Eula (2001), «Preparing Preservice Elementary Teachers to Use Primary Sources in Teaching History» in *Eric Digests*
- Jonassen H. David (2003), The Vain Quest for a Unified Theory of Learning in *Educational Technology*, July-August 2003, p. 5-8.
- Jonassen H. David (2000), «Revisiting Activity Theory as a Framework for Designing Student-Centered Learning Environments», in Jonassen D. & Land S. ed. *Theoretical Foundations of Learning Environments*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London, England, p. 89-122.
- Land M. Susan and Hannafin J. Michael (2000), «Student-Centered Learning Environments», in Jonassen D. & Land S. ed. *Theoretical Foundations of Learning Environments*, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London, England, p. 1-24.

Lee Youngmin and Nelson W. David, (2004), A Conceptual Framework for External Representations of Knowledge in *Teaching and Learning Environments*, in *Educational Technology*, March-April, p. 28-35.

Leibowitz Nechama (1989), *Active Learning in the Teaching of History in Elementary and Secondary Schools*, translated by Sokolow Mosche, Torah Education Network, reprinted by the Lookstein Center 2006.

Μαϊστρέλης Στρατής, Καλύβη Ελένη, Μιχαήλ Μαρίνα (2006), *Ιστορία Γ' Δημοτικού: Από τη Μυθολογία στην Ιστορία, Βιβλίο Δασκάλου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα.

Morris V. Ronald (2006), «Hitchcock Versus Shaker Chairs» in *Gifted Child Today*, vol. 29, no 1, p. 56-65.

Plane B. (2001). Computer-Generated Graphics and the Demise of the History Textbook», in A. Dennis, M.E. Trinkle, (eds.) *History edu. Essays on teaching with Technology*, Sharpe

Randall Cathleen Coyle (1996), *Haptic History: Teaching A.P. U.S. History through Kinesthetic Learning and Material Culture*, Columbia University, N.Y. US.

Schuster A. Leslie (2008), «Working-Class Students and Historical Inquiry: Transforming Learning in the Classroom», in *The History Teacher*, vol. 41 no 2, Society for History Education.

Simons Robert-Jan P. (1993), «Constructive Learning: The Role of the Learner», in ed. Duffy T., Lowyck J., Jonassen D., *Designing Environments for Constructive Learning*, NATO ASI Series, Series F, Vol. 105, Berlin, Germany, p. 291-314.

TCi, (2005), *History Alive! The Ancient World, sample lesson*, Teachers Curriculum Institute, U.S.A.

ΥΠΕΠΘ & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002), *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Barber R.L.N. (1994), *Οι Κυκλάδες την Εποχή του Χαλκού*, Χατζηναστασίου Όλγα (μτφ.), ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, Αθήνα.

Benaki Museum (1978), *N.P. Goulandris Collection, Ancient Greek Art Cycladic Civilization Historic Period*, June-November, Athens.

Ίδρυμα Θήρας (1999), *Οι Τοιχογραφίες της Θήρας*, Ντούμας Χρήστος κείμενο, εκδ. Β', Αθήνα.

- Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή – Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (1990), *Κυκλαδικός Πολιτισμός, Η Νάξος στην 3^η π.Χ. Χιλιετία*, Μαραγκού Λίλα (επιμ.), Αθήνα.
- Immerwahr A. Sara (1990), *Aegean Painting in the Bronze Age*, The Pennsylvania State University Press, University Park and London, US.
- Κριτσέλη Προβίδη Ιωάννα (1982), *Τοιχογραφίες του Θρησκευτικού Κέντρου των Μυκηνών*, Αθήνα.
- Μυλωνάς Ε. Γεώργιος (1983), *Πολύχρυσοι Μυκήναι*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα.
- Μυλωνάς Ε. Γεώργιος (1972), *Ο Ταφικός Κύκλος Β των Μυκηνών*, τομ. Α, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρίας Αριθ. 73, Αθήνα.
- Μυλωνάς Ε. Γεώργιος (1972), *Ο Ταφικός Κύκλος Β των Μυκηνών*, τομ. Β Πίνακες, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρίας Αριθ. 73, Αθήνα.
- Ντούμας Χρήστος (1987), *Σαντορίνη: Οδηγός του Νησιού και των Αρχαιολογικών του Θησαυρών*, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα.
- Renfrew Collin (1999), *Το Κυκλαδικό Πνεύμα*, Πολυβού Κλαίρη (μτφ.), Ίδρυμα Ν.Π. Γουλανδρή, Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, Αθήνα.
- Υπουργείο Πολιτισμού – Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (1999), *Μινωιτών και Μυκηναίων Γεύσεις*, 12 Ιουλίου – 27 Νοεμβρίου 1999, Αθήνα.

Παράρτημα

Αρχικό Ερωτηματολόγιο

1. Γνωρίζεις τι είναι ο χαλκός;

.....
 .....

2. Σε τι νομίζεις ότι αναφερόμαστε όταν μιλάμε για την «Εποχή του Χαλκού»;
 Τι σου έρχεται στο νου όταν το ακούς;

.....
 .....
 .....

3. Γνωρίζεις που είναι οι Κυκλάδες;

.....
 .....

4. Σε τι νομίζεις ότι αναφερόμαστε όταν μιλάμε για τον Κυκλαδικό Πολιτισμό;
 Τι σου έρχεται στο νου όταν το ακούς;

.....
 .....
 .....

5. Τι νομίζεις ότι δείχνει η διπλανή εικόνα;

.....
 .....

Πότε νομίζεις ότι φτιάχτηκαν τα συγκεκριμένα αντικείμενα;

.....
 .....

Σε ποιο μέρος πιστεύεις ότι βρέθηκαν τα συγκεκριμένα αντικείμενα;

.....
 .....

6. Πώς νομίζεις ότι περνούσαν τη μέρα τους, με τι ασχολούνταν, οι άνθρωποι που ζούσαν την Εποχή του Χαλκού;

.....
 .....
 .....

Πού κατοικούσαν;

.....
.....
.....
.....
.....

Όνομα: .....

Κάρτα Καταγραφής Κτερισμάτων

Εύρημα:

Τι γνωρίζουμε	Τι θα μπορούσε να είναι	Τι αποδείξεις έχουμε	Τι πρέπει να μάθουμε

Εμπρός πλευρά

Εύρημα:

Ήσπε.ά Χαρακτηριστικά	Υλικό	Κατάσταση Ευρήματος	Χρώμα	Διακόσμηση
Χρήση			Σημερινά Αντικείμενα με Ίδια Χρήση	
Αξία				
Προέλευση				
Χρονολόγηση				

Πίσω πλευρά

Μπλε Κάρτες

Κατοικία		
Άγρια	Σκεύη	Επιπλα

Οικονομία		

Τέχνη		

Ενδυμασία - Κοσμήματα - Καλλωπισμός		

Ημερολόγιο Διδακτικής Διαδικασίας

Μάθημα

Ενδιαφέρον	0	1	2	3	4	5
Ηουχία	0	1	2	3	4	5
Επίπεδο Συνεργασίας	0	1	2	3	4	5
Δυσκολίες κατανόησης	0	1	2	3	4	5
Λειτουργία Ρόλων	0	1	2	3	4	5
Ευχρηστία Υλικού	0	1	2	3	4	5
Επίπεδο Συζήτησης	0	1	2	3	4	5

Γενικές Εντυπώσεις

Τελικό Ερωτηματολόγιο

1. Γνωρίζεις τι είναι ο χαλκός;

.....

.....

2. Σε τι νομίζεις ότι αναφερόμαστε όταν μιλάμε για την «Εποχή του Χαλκού»;
Τι σου έρχεται στο νου όταν το ακούς;

.....

.....

.....

3. Γνωρίζεις που είναι οι Κυκλάδες;

.....

.....

4. Σε τι νομίζεις ότι αναφερόμαστε όταν μιλάμε για τον Κυκλαδικό Πολιτισμό;
Τι σου έρχεται στο νου όταν το ακούς;

.....

.....

.....

5. Τι νομίζεις ότι δείχνει η διπλανή εικόνα;

.....

.....

Πότε νομίζεις ότι φτιάχτηκαν τα συγκεκριμένα αντικείμενα;

.....

.....

Σε ποιο μέρος πιστεύεις ότι βρέθηκαν τα συγκεκριμένα αντικείμενα;

.....

.....

6. Πώς νομίζεις ότι περνούσαν τη μέρα τους, με τι ασχολούνταν, οι άνθρωποι που ζούσαν την Εποχή του Χαλκού;

.....

.....

.....

7. Πού κατοικούσαν;

.....
.....
.....
.....
.....

**8. Σου αρέσει το μάθημα της Ιστορίας;
Γράψε για ποιο λόγο σου αρέσει ή δε σου αρέσει.**

.....
.....
.....
.....

9. Ποιες είναι οι εντυπώσεις σου για το πρόγραμμα του Κυκλαδικού Πολιτισμού που κάναμε στην Ευέλικτη Ζώνη;

α. Τι σου άρεσε περισσότερο;

.....
.....
.....

β. Τι δε σου άρεσε;

.....
.....
.....

γ. Σε δυσκόλεψε κάτι; Αν ναι τι;

.....
.....
.....

δ. Θα προτιμούσες να κάνεις το μάθημα του Κυκλαδικού Πολιτισμού από το βιβλίο της Ιστορίας σου ή όπως το κάναμε στην ευέλικτη ζώνη; Δικαιολόγησε την απάντησή σου.

.....
.....
.....

Ερωτηματολόγιο Αναμνηστικού Φακέλου

Εμπρός πλευρά

Ο Φάκελός μου περιέχει:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.

Πίσω πλευρά

Ποια από τα αντικείμενα του φακέλου σου πιστεύεις ότι θα μπορούσαν να είναι κτερίσματα ενός κυκλαδικού τάφου;

Τι πληροφορίες θα μπορούσες να πάρεις από τη φωτογραφία της τοιχογραφίας για τις γυναίκες των Κυκλάδων την εποχή του χαλκού;

Τι άλλα κτερίσματα θα μπορούσε να περιέχει ο φάκελός σου;

ΕΙΚΟΝΕΣ

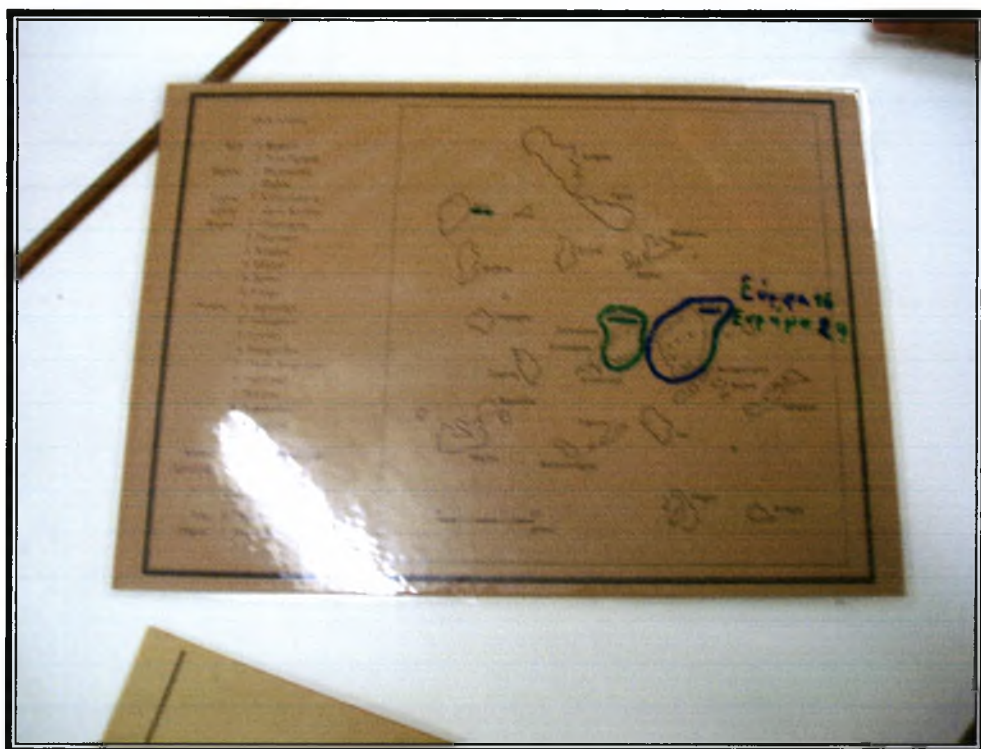

Εικόνα 1: Το τετράδιο σημειώσεων.

Εικόνα 2: Μαθήτριες συμπληρώνουν την κάρτα καταγραφής του κτερίσματος και το σχεδιάζουν στο τετράδιο σημειώσεων.

Εικόνα 4: Ο τρόπος με τον οποίον οι μαθήτριες σημειώναν τον τόπο όπου βρέθηκαν τα κτερίσματα.

Εικόνα 2: Οι μαθήτριες εργάζονται πάνω στην κάτοψη του οικισμού του Ακρωτηρίου κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας των τοιχογραφιών.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000073922

